پښتو !

ستامیني بوداپیست ته بوتلم

(سفرنامه)

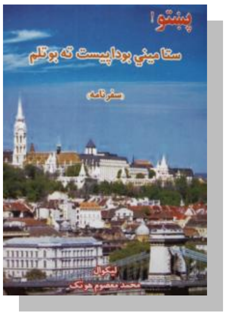

لیکوال

محمد معصوم هوتک

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مازيګر و ، چي داروانښاد خواجه محمد ٌ فيض ٌ دمغفرت له پاره مود وروستي ځل له پاره ددوعالاسونه پورته کړل اودسيدجمال الدين افغاني له مسجدڅخه راووتو. خلک غولۍ غولۍ کېدل. ټاکل سوې وه دنيويارک په لانګ آيلينډ کي به په هغه مېلمستياکي ګډون کوو ، چي دعلامه رشادپه وياړدهغه ديوه مخلص وطنوال فيض الرحمن له خواجوړه سوي. اصلاً مورډ علامه رشاد په ملګرتياله ويرجينيا څخه دهمدې مېلمستياله پاره رارهي سوي و،چي دخواجه مرحوم په پاتا باندي وروسته خبرسوو. دخلګوپه ګڼه ګونه کي ډاکټرتوريالی اميري زما خوا ته راغی اوراته وېويل: ٌ ډاکټرحبيب الله حبيبي درته منتظر دئ. ته به له هغه سره په موټرکي ولاړسې. ٌ ماورتــه ښه کړه اوځان مي د ډاکتر خوا ته ورساوه. لانګ آيلينډ ته مودتګ په لارکي له يوې خوا او بلي خوانبه تودبانډاروکړاودهغه په ترڅ کي يې راته دپټي خزانې ديوې بلي نسخې دسته والي خبره وکړه اووېويل چي دانسخه په هنګري کي خوندي ده.

له ځان سره مي وويل : دپټې خزانې ټيکه داري لکه چي زماپه پچه ختلې ده ، هرڅوک چي په دې باب څه واوري ، ترماپوري يې رارسوي. ددنياعجب نظام دئ .چاته له نيکه ګانوڅخه باغونه وجايدادونه وخزانې پاته سي ، چاته شخړې و بدی وپيکړې. د خدای (ج) احسان دئ چي ماته له نيکونوڅخه بدی نه دي راپاته ، خو خزانه ! راپاته ده. داخزانه پټه ده ، له جنجاله ډکه ده ، څوک ورته د شک وترديد په سترګه ګوري ، په خزانوکي يې نه شميري ، سره زريې نه ګڼي ، وايي کوټ په ګډ سوي دي ، .... زه دنيکونوخزانې کله کله په جنجالوکي ښکېل کړی يم . داخزانه که دتصادف له مخي زما له کورنۍ سره تړل سوې ده ، خوچي رشتياسي په عامه شتمنيوکي هم راځي. يوه خبره چي مي تل په زړه کي راګرزي هغه داده چي داخزانه که زردي ، که کوټ. دبل چايي

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه ؟ ماخودنوروپه خزانوکي دلاسوهني حق هیڅکله هم ځان ته نه دئ ورکړی. هرڅوک پوه سه ، خپلي خزاني يې.

زه پټه خزانه درښیم ، هغه کتاب چي دتاریخي تسلسل په حکم زمانوم ورسره تړلی دئ. پټه خزانه زما دمشرنیکه حاجي محمداکبر هوتک (۱۲۳۸ ـ ۱۳۱۷هـ ق) له پاره استنساخ سوي ده ، داروانښاعلامه عبدالحي حبیبي (۱۲۸۹ـ۱۳۶۳ش) په لاس خپره سوې ده. تر خپرېدلو او عامېدلووروسته یې مخالفین اوموافقین موندلي دي. په تایید اوتردیدکي یې کتابونه لیکل سوي دي اوزه هم دخانداني روایتو او ځینومجبوریتوپه حکم ددغه اوږده خوځنجالي جریان دیوه برخه وال په توګه پاته سوی یم. ماهم دپټي خزانې په باب لیکنې کړي دي اودپوخ کاڼي په نامه مي یوکتابګوټی هم په ۱۹۹۲ع کال لیکلی اوله کاناډا څخه خپورکړی دئ. دپټي خزانې په برخه کي زمادریځ له هماغه اول پیل څخه دنوروله دریځونوسره توپیردرلوداولري یې. زه هیڅکله پټي خزانې ته دیوه مقدس کتاب په سترګه نه ګورم ، چي خبري کول اوکره کول دي يې یوه لویه ګناه وي. زه پټه خزانه دپښتوژبي اوادبیاتو د پخواني تاریخ یوه کړی بولم ، نه ټول تاریخ. دنقداوکره کتني وړیې بولم اودناسمو روایتولرونکي ګڼم. زه دپټي خزانې په نامه دیوه کتاب دموجودیت مدافع یم ، چي زموږپه کورنۍ کي خوندي ساتل سوی و ،نه دهغې دمحتویاتوعام وتام دفاع کوونکی. زه داخبره له امکانه لیري نه ګڼم چي په پټه خزانه کي به دکاتبانو، ناسخان او کاپي کوونکوله خوا لاسوهنه سوې وي اولکه په نورودېروتاریخي او ادبي متونوکي چي ددغه رازلاسوهنوخورازیات مثالونه سته ، په پټه خزانه کي به هم وي. لکه په نوروتاریخي متونوکي چي ناسم روایتونه سته ، په پټه خزانه کي به هم وي. زه دپښتانه اوپښتو ژوند هیڅکله له پټي خزانې سره تړلی نه بولم. پټه خزانه دپښتویومهم کتاب دئ خو پښتو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پښتانه له پټي خزانې پرته هم ژوندي وه اوژوندي به وي ، خواره ادبیات یې درلودل اولري به یې . ددغه شان دریغ په درلودلو سره مې هروخت تلوسه وي چې که ددې اثریوه بله نسخه وموندل سي ، لږترلږه به د مسئلې یوارخ له خرخښې ووزي اود پښتو ادبیاتو تاریخ لیکونکي به په پوره زړه ورڅخه استفاده وکړي . زما په دغه شان هیله او امید باندي زمالیري اونږدې دوستان خبرهم دي . دوی چې هروخت دپټې خزانې په باب په کوم باوري یانا باوره انکشاف باندي خبرسوي دي ، ماته یې حال راکړئ دئ . زه یې په جریان خبرکړی یم . ښه دا خبره به پرهمدې ځای پرېږدم.

خبره لانګ آیلینډ ته دمېلمستیا په باب وه خوزماڅخه پربله ولاړه . مېلمستیاتېره سوه . په هغه وخت کي په افغانستان کي دطالبانو واکمني وه،استاد(رح)دطالبانودراتګ اوموفقیت عوامل وڅېړل اود طالبانوترراتګ وړاندي یې د افغانستان دتجزیه کېدلو خطرات بیان کړل اودځوانانوپوښتنوته یې جوابونه وویل . زه په نیویارک کي ترڅو ورځوتم کېدلووروسته کاناډا ته ستون سوم .(له علامه استادسره دا زما وروستی دیدن و) . په کاناډا کي مې څوورځې وروسته دډاکټر حبیب الله حبیبي له خوا دا ایمیل له لاري ځیني لیکونه اویادوني ترلاسه کړلې (۲۵سپتمبر۲۰۰۳ع) او په هغوکي یې راته لیکلي وه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Hotak:

Here are Dr.Katona's postings on the internet and two emails to me: Her name on The Afghan Forum was Lea or Lea2 .

ترجمه:

ګرانه هوتکه:

دادي دډاکټرکاتوناهغه موادچي په انټرنیټ کي یې خپاره کړي دي او دغه رازهغه دوه ایمیله چي ماته یې رااستولي دي. ددې نوم په افغان فوروم کي (Lea) یا(Lea2) دئ.

تردې وروسته یې دالاندي معلومات راکړي وه، چي زه به یې کټ مټ له تصرفه پرته له ترجمې سره راوړم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Estragon,

The existence of this book already than a century well-known for Europan orientalists.

The only problem that its item title is not Pata Khazana, it is along with some Persian fragments, with Herati copy of Gengiz Nameh (known here as the secret history of the Mongols). So, who is not familiar with the collection, can find only by chance. I found consciously, well-known Hungarian orientalists and historians attracted my attention.

ترجمه:

ګران استراګون ،

د دغه کتاب موجودیت اروپایي ختیځپوهانو ته نزدې یوه پېړۍ کیږي ، چي پوره څرګند دئ.

یوازنی مشکل دادئ چي نوم یې پټه خزانه نه دئ ، هغه له کوم فارسي اثر، دچنګیزنامې دیوې هراتۍ کاپي سره یو ځای دئ. داکاپي دمغولو دپټ تاریخ په نامه یاده سوې ده. څوک چي له دغه کلکسیون سره بلدنه وي ، هغه به یې په ناڅاپي توګه پیدا کوي. ما د یوڅرک له مخې هغه ومو‌ندله . دهنګري ښومشهورختیځ پوهانو او مورخینوزماپاملرنه هغه لورته وروا ړوله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Originally posted by Lea2:

Dear Matinjan and Dear Brother Logari,
I should like to inform you that Pata Khazana has a nice, early manuscript in the Oriental Collection of the Library of the Academy of Science of Hungary. No doubt, this is original. Everybody is welcomed who wants to see it, I should like to guide there any Forum member with pleasure.
This is from the collection of Prof.Vambery, donated the library in the XIX century. I ensure all of you, that time there was no Afghan in the Austrian-Hungarian Monarchy- and Hungarian weren't interested in falsification of Pashto linguistic memorials.

ترجمه:

ګرانه متین جانه او ګران وورلوګري،
زه باید ستاسي ترغوږه دورسوم ،چي د پټي خزانې یوه ښکلې پخوانۍ نسخه د هنګري د علوموا کاډیمۍ د ختیځو نسخو په کلکسیون کي سته دانسخه بېله شکه اصلي نسخه ده . هرڅوک که يې غواړي ووینې ، خدای دې راولي . زه به دفوروم هرغړي ته په خوښۍ سره لارښوونه وکړم.
دانسخه د پروفیسروبمبري له کلکلسیون څخه ده چي په نونسمه پېړۍ کي يې کتابتون ته بخښلې و. زه تاسي ټولوته ډاډ درکوم چي په هغه وخت کي په اتریش ـ هنګري پاچهۍ کي کوم افغان نه واود هنګري خلکو د دپښتوژبنیوآسارو له جعل کولو سره کومه دلچسپي هم نه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Lea,
I wrote an email to Sánta Zoltán – to the Academy of Science in Budapest, and I was told that there is no such a book in that place.

Here, you can call them –this is the phone #:
Tel: (1) 302-0456

Or you can write them a letter:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

ترجمه:

لي ،
ماپه بوداپست کي دعلومواکاډيمۍ، سانتازولتان ته ايميل وکيښ اوراته وويل سوه چي په هغه ځای کي دغه رازکتاب نسته.

دادئ دهغوی دتيلفون نمبراوتاسي کولای سئ تيلفون وروکړئ:
(۱) ۳۰۲ـ۰۴۵۲

که موغوښتل ليک وروليږئ ، دايي پته ده:

Magyar
Tudományos
Akadémia
H-1051 Budapest
Roosevelt tér 9.
(1) 411-6100

(c) ketabton.com: The Digital Library

Lea2
Member posted 04-18-2002 01:45 AM

Dear Abu Sayed,

As well as I've promised hereby the catalogue and fond data of Pata Khazana.

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery
XIV/ 1869./3.

The address is the same as you know, the central building, Roosevelt ter. I should like to apologize because Hungarian punctuation is missing, but in my E-mail Hungarian orthography is interfering with Arabic. You wrote more exact, than me. I asked Mr. Santa. He is not orientalist and not responsible for the manuscripts of the library, he told, somebody asked him has the library any Pashto manuscripts, he responded that he has no idea. He is not the right person. Mrs. Csanak or Mrs. Horvath can assist you.

Have nice research. I can give you any kin of assistance only with one precondition: you must inform the Forum and all Afghans correctly about the result.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترجمه:

ګرانه ابو سيد ،

لکه څرنګه چي مي وعده کړې وه دپټي خزانې کتلاک اوفونډ داسي دئ:

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery

پته يې هماغسي ده لکه تاسي چي ته درمعلومه ده. دروزويلټ په کوڅه کي مرکزي ودانۍ.
زه بخښنه غواړم چي هنګري نقطه ايښوونه راڅخه پاته سوې ده او زماپه ايميل کي هنګري املاء له عربي سره ګډه سوې ده. تاسي يې تر مابښه ليکئ. ما له ښاغلي سانتاڅخه پوښتنه وکړه. هغه نه ختيځ پوه دئ اونه هم دکتابتون دخطي نسخومسئول. هغه راته وويل: يوچا را څخه وپوښتل چي آيا په کتابتون کي پښتوخطي نسخې سته ؟ او ما ورته په جواب کي وويل چي زه نه يم په خبر. نوموړی اصلي شخص نه دئ. ستاسي سره يا مېرمن کساناک يا مېرمن هوروات مرسته کولای سي. په خېړنه کي دي برى غواړم. زه هرراز مرسته درسره کولای سم خو په دي مخکيني شرط چي په نتيجه به يې ټول فوروم او افغانان خبروئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Sur Sahaak,

This manuscript had been donated by Prof. Vambery himself in 1885 to the Hungarian Academy of Science. By the legend, Prof. Vambery obtained it from Yaqub Khan, from Heart.

I have seen the manuscript before some years. I couldn't examine carefully, but for me, it seemed complete. This is along with some other, fragmented Persian manuscripts. This is a XVIII century copy.

If you need any further information, I am at your service.

Best Regards

Dr. Nasrin ("Lea")

ترجمه:

ګرانه سور سهاک،

دانسخه پروفیسرویمبري پخپل لاس دهنګري دعلوموا کاډیمۍ ته په ۱۸۸۵کي بخښل سوې وه. ده دهرات له یعقوبخان څخه ترلاسه کړې وه. مادانسخه څوکاله وړاندي لیدلې وه خوپه دقت سره مي ونسوای کتلای. ماته بشپړه ښکاره سوه. دانسخه له نوروفارسي نسخوسره ده او د اتلسمي پېړۍ کاپي ده.

که مونوررومعلوماتوته اړتیاوي، زه موپه خدمت کي یم.

په مینه.

ډاکټرنسرین (لي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

Dear Dr. Habibi,
This is the time to introduce Pata Khazana to Hungarian public. A magazine ordered from me an article to introduce the three manuscripts, focused on the manuscript of the Vámbéry collection. After the introduction of Pata Khazana to Hungarian public, after the edition of the article I can send you the requested some pages or comments for the Internet.
Surely I will send you an original copy of the article by post. Please write me, what do you know, in which circumstances did Professor Habibi find the first manuscript?

Respectfully Yours
Dr. Katona

ترجمه:

ګرانه ډاکټرحبيبي،
اوس ددې وخت دئ چي پټه خزانه دهنګري خلکوته وروپېژندل سي . يوې مجلې ماته دويمبري دخطي کلکسيون ددريونسخودمعرفي کولوپه باب ديوې مقالې فرمايش راکړ. دپټې خزانې دمعرفۍ اود نومورې مقالې ترخپرېدووروسته زه کولای سم تاسي ته لازم مخونه ياتبصرې دانټرنيټ له پاره درولېږم.

دمقالې اصلي کاپي به هرومرودپوستې له لاري درواستوم . مهرباني وکړئ ، راته وليکئ چي پروفيسرحبيبي لومړۍ نسخه څرنګه اوڅه رازوموندله ؟

په درنښت
ډاکټرکاتونا

****

(c) ketabton.com: The Digital Library

دامعلومات راته ترلوستلووروسته ډېرډاډمن ښکاره نه سول ، نېخه چي ولي؟ خود سباورځي دخبرني له پاره مي راسره خوندي وساتل اوله ځانه سره وپتېيله ،چي ددې موضوع سپيناوى به كوم اوددې مقصد له پاره بايد بوداپست ته يوسفروكړم . په همدې چورتونوكي وم ،چي ددعوت خپروني په ويبپاڼه (۲۸ حمل ۱۳۸۲= ۱۷مه داپريل ۲۰۰۷ع) كي مي د اجمل مقصودي په قلم په انګليسي ژبه يوه مقاله ولوستله ، چي سر ليک يې (Pata Khazana- a response to its attackers!) و . ددې مقالې په يوه برخه كي په هنګري كي دبوداپست دعلوموا كاديمۍ دخطي نسخودارمين ويمبري په كلكسيون كي دپټې خزانې ديوې نسخې خبره ياده سوې وه اومنبع يې هماغه د(Dr.Katona) معلومات وه چي دبوداپست په (Magyar Nemzet Magazin) مجله كي يې د۲۰۰۳ع كال دنومبرپر۲۲مه خپره كړې وه . ددعوت ويبپاڼې په دغه مقاله كي ويل سوي وه چي دانسخه ارمين ويمبري په ۱۸۵۹ع كال كي په هرات كي له يعقوب خان څخه ترلاسه كړې وه . دارمين ويمبري په باب يې كښلي وه چي:

مجارختيځپوه اوسياح ،ارمين ويمبري په ۱۸۳۲ كال زېږېدلى و. تر لومړنيوزده كړو وروسته يې زيات وكم شل ژبې اولهجې زده كړلې . تهران اومكې ته يې سفرونه وكړل اوخوميا شتې يې دآسيا په وچودښتو كي له درويشانوسره تيرې كړې . دى خپلې آرزوته ورسېداوخيواته له رسېدوسره سم يې له خان سره دوه واره وكتل . وروسته دبخاراله لارې سمرقندته ورسېد. هورې اميروربانديې بدګومانه سواونيم ساعت يې له ځان سره وساته ،خودى ترازموينبت بريالى ووت اواميرنه يوازي لـه" رشيدافندي" څخه (ويمبري په دغه نامه يادېدئ) خوښ سو ، بلكي ښه زيات سوغاتونه يې هم وركړل . دى وروسته زړه نازړه هرات ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولاړاو هورې له درویشانو څخه بېل سو. په هرات کې یې له یعقوبخان سره

وکتل او هغه ورته د پټې خزانې نسخه ورکړه. تردې وروسته ، ارمین ویمبرې په یوه قافله کې تهران ته ستون سو او په پای کې د ۱۸۶۴ کال په مارچ کې د تریبیزوند او ارض روم له لارې قسطنطنیې ته ورسېد.

*****

ددې مقالې داوروستۍ برخه راته نوې وه او دې خبرې مې بیا بوداپست ته د سفر اراده ټینګه کړه.

په لویدیځ هیوادو کې چې څوک ژوندکوي ، هغوی ته ددې ځایو سرګردانه ژوند معلوم دئ، چې د چایوه تربلې نه رسیږي. زماد بوداپست سفرهم په دغه سرنوشت اخته و. په دې ترځ کې زما پخواني اشنا ښاغلي عبدالعلي رسول زاده د سویډن د مالمو په ښارکې د(مورنۍ ژبې پښتو کنفرانس) په غونډو کې د ګډون بلنه راکړه او راڅخه وېې غوښتل چې په دغه غونډه کې دافغانستان کې د ښووني اوروزني د تاریخچې او هم یې پر ځنګ د کورسو د ښوونکو د څینو ستونزو په باب ورته وږغېږم. ورسره "ښه" مې کړه او دامې بوداپست ته د سفریوه موقع هم وګڼله. له ځان سره مې وپتېیله چې د کنفرانس ترپای ته رسېدلو وروسته به بوداپست ته ځم. د ۲۰۰۷ع کال داپریل په پای کې د سویډن د مالمو ښارته ورسېدم. ټاکل سوې وه چې کنفرانس دهمدې میاشتې پر ۲۰ـ۲۱ ورځو جوړسي. په دغه ښارکې زما موراومنځوی وروړهم اوسي. له هغوی سره مې هم له څو کلونو وروسته ولیدل. او پرځنګ مې په ټاکلو ورځو کې د کنفرانس په غونډوکې برخه واخیستله. په دې غونډو کې زما ګډون دافغاني برخه والوله خوامثبت وبلل سو، چې طبیعي ده زما هم د خوښۍ سبب سو. مالمو د سویډن په جنوب کې یو کوچنی ښار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ چي دسکانیا(Scania) په ایالت پوري اړه لري . دمالمو اوسېدونکي د۲۰۰۶ع کال داحصائیې له مخي په سلوکي شپږویشت مهاجرین (په بهرکي زېږېدلي) دي . دې ښارته له افغانستان ، یوګوسلاویې ،ډنمارک،عراق،پولینډ،بوزنیا ، ترکیې، چیلي، ایران ،سربیا ،هنداونوروهیوادوڅخه مهاجرین رامات دي . وایي چي د مالموپه ښاریوسل واویاتوکمونه (nationalities) اوسي . دافغانانو کمیونیټي یې د یادوني وړده. دې ښارته لومړني افغان مهاجرد کندهار ښاردبابیانو د کورنۍ غړي دي . په مالموکي اوس دافغانانودوې فعالي اتحادیې سته . دیوې اتحادیې مشرتوب یې دحبیب الله غمخور پرغاړه ده . غمخوردروزګان ولایت څخه راغلی مهاجردئ. دافغانستان پرحالاتو باندي پرله پسې تبصرې اولیکني په افغاني ویبپاڼوکي خپروي . زمااشنادئ اویورازاخلاص راته څرګندوي.

(عبدالعلي رسولزاده ددې کرښوله لیکوال سره)

ترکنفرانس وروسته مي دبوداپست دسفرپروژه رامخته کړه . موږ افغانانوته دي خدای خیرراپېښ کړي ، په هرځای کي چي اوسو ، خپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې پروګرامي راسره ملګرې وي. دسفراراده کووخوپلان ورته نه ترو. دلته خوچې څوک سفرکوي ، دسفرورځ ، په ټاکلي ځای کي دهوټل ريزرويشن، هورې دهرې ورځې مشخص پروګرام ټول ديوه ټاکلي پلان له مخې سره تنظيم کړې. خوداډول انتظام ته دپښتانه رسېدل ، زماپه خيال څو نورو پېړيوته اړتيالري. بوداپست ته دسفردسرښتې کارمې د وروو پرغاړه واچاوه. هغه اريان پخپل مصروف ژوندکي څوواره د هغه دفترله اداري ته ولاړ، چې بوداپست ته يې دګروپې سفرپلانونه سرښته کول. خوزمادرخصتيوله ورځوسره دهغوی دپروګرام وختونه نه برابرېدل اوپه نتيجه کې مې تريوې اوونۍ زيات وخت په مالموکي تېرکړاودرخصتيوله پوره کېدوسره سم مې مخ پرکاناډا ونيو. د مالمو شپې خومې په استراحت اوله موراودوستانوسره په ليدنوکتنوکي تيرې سوې اوښې تېرې سوې خوهغه مقصدچې مادپښتوژبې تر کنفرانس وروسته ځان ته ټاکلی و ، ترسره نه سو.

دهمدې ۲۰۰۷ع کال داکتوبرپرنونسمه نېټه په جرمني کي دافغاني کلتوري ودې ټولنې دمعاصرافغانستان دجوړېدودوه سوه شپېتم جشن دنمانځلوپروګرام دجرمني دکولن په ښارکي نيولی واوپرڅنګ يې دافغاني مورخينو(فيض محمدکاتب هزاره،ميرغلام محمدغبار، احمدعلي کهزاد،علامه عبدالحي حبيبي اوقاضي عطاءالله خان) په باب علمي کنفرانس په پام کي نيولی و. دې کنفرانس ته يې زه هم وربللی وم اوماته يې دکنفرانس په علمي برخه کي دفيض محمدکاتب هزاره دژونداوآثاروموضوع ټاکلې وه. کنفرانس ته له کابل څخه استاد حبيب الله رفيع اوسرمحقق عبدالله بختانی ، له امريکې څخه پوهاندډوکتورحسن کاکړ، له سويډن څخه کانديداکادميسن اعظم سيستانی ، له څخه پوهنوال رسول باوري اوله انګلستان مانچستر څخه استادمحمداسحق نګارګررابلل سوي وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داوارمي نوله ځان سره ټينګ عزم وکړ، چي ترکنفرانس وروسته به بوداپست ته هرومروځم . دسفرټکټ اوهوري دهوټل انتظام مي د ښاغلي زرين انځورپرغاړه واچاوه ، چي کوريې ودان هغوی هم داکار سرته ورساوه . زه داکتوبرپراووه لسمه نېټه له کاناډاڅخه دجرمني پر لوروالوتم.دنيدرليند دامستردام په ښارکي ترلنډتم کېدلو وروسته د جرمني دکولن ښارته ورسېدم .دکولن ښار،چي جرمنيان يې دکوليون په شکل اوانګرېزي ژبي يې بياکولون ته ورته تلفظ کوي ، دجرمني په ختځه برخه کي بن ته نزدې يوښکلی ښاردئ. زه دکولن هوايي ډګرته د په ورځ دسهارپر بجوورسېم. زرين انځورمخکي لاځان هوايي ډګرته رارسولی واودمنتظرينوپه سالون کي راته ولاړو. ښه دميني روغبړ مووکړ. دمېلمنوپوښتنه مي ځني وکړه ، وېويل: بختانی صاحب ، رفيع صاحب اوډاکټرکاکړصاحب دوی راغلي دي . نګارګرصاحب نن شپه راځي اوسيستانی صاحب به سباته راورسيږي . له هوايي ډګرڅخه زموږله پاره ترټاکل سوي استوګنځي پوري دشلوپنځه ويشتو دقيقو لاروه . هغه موپه خوراخواږه بانډارسره ووهله . زه چي تېرکال دکولن ښارته دهوټکي غورځنګ...... کي دګډون په نيامت راغلی وم ، دښارپه منځ کي مي ځان ته هوټل نيولی و، خو دا واردکولن په پښتني کميونيټي کي يودخيرخښتن ښاغلي فضل الرحمان ترښاردباندي په پنځوجريبوکي يوه ودانۍ اخيستې ده چي د ودونواوخوښيو له پاره دوه عصري سالونونه ، دمېلمنوله پاره يو کوچنوټی هوټل ، دکلتوري ټولني له پاره دفتراودکنفرانس خونه او يو ښکلی مسجدپکښې دئ. حاجي صاحب دکونړولايت له مخورو څخه دئ اوڅه موده يې دولايت مقام سرپرستي هم کړې ده . دی اوزامن يې دپښتني اخلاقوډېرغوره ممثلين دي . دی پخپله مينه ناک ، خنده رويه ، خوش صحبته او دروند پښتون دئ. عمريې ترپنځو شپيتواوښتی دئ. زموږاستوګنځی دحاجي صاحب په هوټل کي و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(حاجي صاحب فضل الرحمان اوهوتک)

انځورصاحب تراطاقه پوري راسره ملګرى و. زماکوټه يې راوښووله او ترلازمولارښوونووروسته يې رخصت واخيست ځکه دسباله پاره د غونډې زياتره کارونه ددوی پرغاړه وه. ماته يې دټولني کتابتون ، چي ددې ودانۍ په کښتني پوړکي و ، راوښوواوماهم دځان له پارهیوه ډکه غېږکتابونه خپلي کوټې ته ځني راوخېژول. ترلږ دمي وروسته مي پر کتابوباندي راواچول اونورنوپوه نه سوم ، چي څومره ساعتونه د کتاب له معشوقي سره لاس ترغاړه وم.

ترښه پوره استراحت وروسته مي جامي بدلي کړې . په دغه وخت بختانی صاحب اورفيع صاحب هم راپيدا سول. له بختاني صاحب سره څه کم دېرش کاله وروسته اوله رفيط صاحب مي دوه کاله وروسته بياوليدل.

دبختاني له نامه سره دهجري شمسي دېرشموکلونو راهيسي اشنايم. دغه وخت زه په کابل کي دخپل نيکه ، مولوي صالح محمدهوتک سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسېدم دمولوي صاحب مرحوم کورد کابل په کوټه سنګي کي و . کوټهٔ سنګي دنوي اباد ېدلو په حال کي وه . له مولوي صاحب سره په کورکي اروښاد عبدالخالق واسعي هم اوسېدی . دغه وخت مولوي صاحب په شوراکي دکندهاروکيل اودشورادرياست معين و. اروانښاد واسعي صاحب په پښتوټولنه کي رسمي وظيفه درلوده . د پښتوټولني ودانۍ دپل خشتي جامع په مقابل کي دکابل رود پرشمالي غاړه دنادرشاهي واټ په خوله کي دپومبه وو د دوکانو پرسر واقع وه . دغه وخت دټولني رئيس اروانښادګل پاچاالفت و. دا وخت زمادوړوکتوب زمانه وه او واسعي صاحب به کله کله له ځان سره خپل دفترته بيولم . له اروانښاد واسعي څخه مي په هماغه وړوکتوب کي اورېدلي وه اوتر اوسه مي لاهم په ذهن کي ديوي خاطرې په توګه خوندي ده ، چي وايي اروانښاد مولاناسيفي به ويل:

دادپښتوټولنه نه ده ، دپختوټولنه ده . له (پختو) څخه به يې مراددد ټولني تردفترلاندي دپومبه پلورونکودوکانونه وه . دپښتوپه ځينو لهجوکي دپومبه له پاره دپارسي ژبي دخيل لغت(پخته) کارول کيږي. دپومبه وودوکانونه د(دپختودوکانونه) بولي . دارازالتباسونه دپښتو ژبي په لهجوکي زيات دي. نوري ژبي هم دغه رازملتبس کلمات لري[1].

(۱) نه پوهېږم چي بختاني صاحب به هغه وخت په پښتوټولنه کي غړيتوب درلود ، که يا؟ خودکابل مجلي په زياتروګڼوکي به مادهغوی په نامه شعرونه اومضامين ليدل.ښه دېرکلونه وروسته چي ماهم دقلم او ليکني له شواخون سره تړون وکړ، بيامي نودبختاني صاحب په باب ، د هغوی دليکنوپه باب ، د هغوی درسمي وظيفوپه باب معلومات زيات سول . زماپه کتبخانه کي د(تذکره الشعراء) هغه ټوک سته،چي

[1] دمولاناسيفي مرحوم له دې ادبي ظرافت څخه څونتيجي راوزي اوهغه داچي دپښتوپه ټولو لهجوکي دخيل لغات سته اودايوه طبيعي ژبنۍ عمليه ده. دوهم داچي التباسونه هم په هره لهجه کي موندل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بختاني صاحب راته اهداء کړی او پخپل خط یې پرلیکلي یې دي: " د پښتو ادبیاتو ځوان محقق ښاغلي معصوم هوتک ته،چه دمولوي صالح محمدنسبي اومسلکي بالاستحقاق وارث دی . په درناوي . عبدالله بختانی. کابل د ۱۳۶۷د اسد ۲۵مه".

تذکره الشعراء دسراج الدين خان سعيداومولوي صالح محمدهوتک ګډ تالیف دئ ، چي دبختاني صاحب په زيار په ۱۳۶۲ش کال دامير کروړ سوري دوولس سوه پنځوسم تلين په وياړخپورسوی . ددې کتاب وعده يې هغه وخت دعلوموپه اکاډيمۍ کي راسره وکړه، چي زه ديوچادليدلوله پاره هلته تللی وم اوورو سته دغوتۍ خاوري په لاس دباخترآژانس دپښتوخانګي ته ، زمادکاردفترته راواستاوه . له هغي نيتي څخه مونوبيا نه وه سره ليدلي اودادئ اوس مو دنړۍ په يوه ډېر ليري هيوادکي ، چي نه زمااستوګنځی دئ اونه ددوی داوسېدلو مېنه ،سره وکتل . خوداوارنه زه هغه (ځوان معصوم هوتک) يم اونه دی هماغه چټ رږيرخرېلی بختانی صاحب . نن زماپه کونډۍ رږيره کي تر تورو وربښتو سپين ډېردي اوددوی په اوږده سپينه رږيره کي خو،چي ديوه نوراني روحاني سړي څېره يې وربخښلې ده ، يوتورورېښته هم نسته . بختانی صاحب چي اوس يې عمرتراتياکلونواوښتی دئ ، د پښتوليکوالواوشاعرانودپخواني نسل په هغوڅوورو ستيوګوتوپه شمېرژونديوليکوالوکي دئ ، چي اوس يې هم ګوتي دقلم نيولواو خوځولوتوان لري. موږبه پخپل استوګنځي کي دسباناري پروخت ښه دخوندمجلس کاوه . پرسياسي حالاتو، ادبي موضوعاتواو ورځنيو خبرومو بحثونه کول . بختاني صاحب دويښ زلميتوب په غورځنګ کي د ګډون ډېربيانونه درلودل اوزما سره داپوښتنه لاينحله پاته ده ، چي ولي ددوی نوم د(ويښ ځلميان ، دافغانستان يوسياسي تحريک ، چاپ ۲۰۰۰ع) کتاب په هغه ليست کي نسته ، چي دويښ زلميانود

(c) ketabton.com: The Digital Library

غړو په توګه راپېژندل سوي دي . داکتاب دوېښ زلمیانو دغورځنګ یو فعال او مبارزغړي اروابښاد محمد علم بخرکي لیکلی دئ[2].

دکولن په کنفرانس کي ښاغلي بختاني صاحب دمرحوم قاضي عطاء الله خان دتاریخ په باب ویناوکړه.

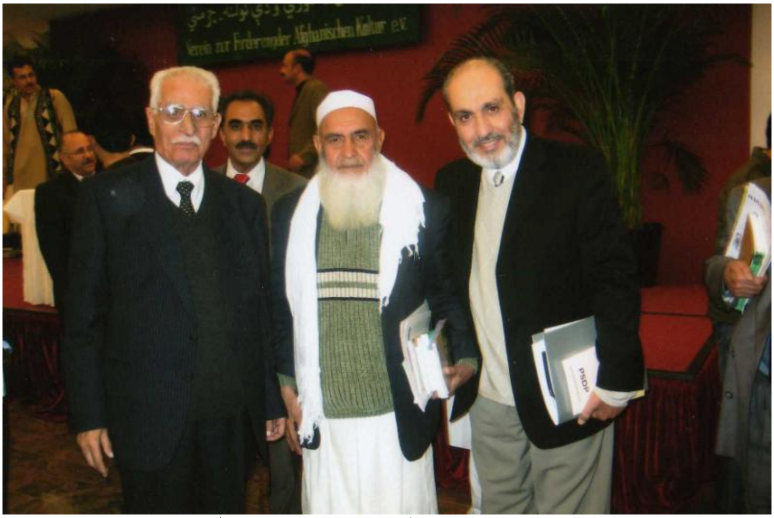

(له ښی خوا: محمد معصوم هوتک ، سرمحقق عبدالله بختانی ، .....)

ددي سفرپه ترڅ کي مي دلومړي وارله پاره له استاداسحق ننګارګر سره وپېژندل . له لیکنواوتلویزیوني بیانوسره یې له پخواآشناوم . په تصوف،عرفان،فلسفه،ادبیات اوتاریخ کي دپراخواوژورو مطالعاتو

---

[2] ددې کتاب لاسکښلې نسخه ماته اروابښادمیرصاحب جیلاني خان الکوزي په کال په کوټه بلوچستان کي راوسپارله چي کابل ته یې اروابښادعلامه رشادته یې دکتلودپاره ورسوم . داکتاب ماله ځان سره کندهارته یووړاوکابل ته زماسفرپه دغه وخت کي وځنډېدی اودکتاب مسوده مي ښاغلي مولاناعبدالباري(زماداکازوی) ته ورکړه . نوموړي کتاب علامه رشادته ورساوه اوڅوورځي وروسته چي زه بیرته کوټي ته ستون سوم ، مدیر صاحب جیلاني خان ته مي دکتاب کیفیت په داسي حال کي بیان کړ، چي نوموړی دخپل ورور پرفاتحه باندي ناست و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښتن دئ . په فصاحت اونطاقي کي پرختمه ده . دوینا په وخت کي د افادي قوت په ستایلو ارزي . ماله پخوا څخه ، هغه وخت چي لا په کابل په لوړو تحصیلا تو بوخت وم ، داستاد نګارګر سیاسي و فلسفي لیکني په غیردولتي جریدو کي لوستي وې . هغه وخت یي ګومان کوم باختري تخلص کاوه . لیکني یي ترنورو همزولو او همفکرولوړي او عمیقي وې .

داکتوبرپر۱۹مه سهارچي دچایوخوړلوخوني ته ورغلم ، بختانی صاحب،رفیع صاحب،کاکړصاحب لادمخه هورې ناست وو. ښاغلی غریب دناري په برابرولو بوخت و. داستادنګارګرپوښتنه مي وکړه، وېویل پخپل اطاق کي دئ. چانه دئ خبرکړی چي ناری په همدې خونه کي دئ. کاکړصاحب موږته مخ راواړاوه:

- په انګلستان کي یې وخت تېرکړی دئ. چي ځوک یې یو ځای ته ونه غواړي ، پرخپل سرنه ورځي.

په دغه وخت کي یو ځوان له مېزڅخه ولاړسوا و ځای یې یوه سپین ږیري ته ورپرېښوو ، چي سپیني جامې ، کندهاری خامکي غاړه یې پرتن وه ، کونډې ږیره یې وه اوګارګري توپۍ یې پرسروه . له مېزڅخه یو چاورږغ کړه:

- نګارګرصاحب پرښه وخت راغلې. هرڅه تیاردي.

ماپه روغبړکي ځان وروښوو. دوهم واریې په غېږکي ټینګ کړم او وېویل:

- آثاردي لولم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته مونږ په جرمني کي داستوګني پروخت ترټاکلي غونډي وړاندي او وروسته هره ورځ سره کتل اودزړه خواله به مو سره کوله. د غونډي دکنفرانس په برخه کي نګارګرصاحب ته دعلامه حبيبي په باب دليکني اوخبرني بلنه ورکول سوې وه ، خودوی علامه مرحوم ته په پارسي ژبه يوه درنه دارادت قصيده ويلې وه اودهغې په لوستلوېې دغونډي غاړه وايستله . دغونډي دجوړوونکواو اوربډونکوهيله له نګارګرصاحب څخه په دې برخه کي زياته وه ، خولکه چي دخبرني له پاره يې وخت نه وموندلی.

(استادمحمداسحق نګارګر له محمدمعصوم هوتک سره)

دغه رازمي په دې غونډه کي له ځوان جرمن ژبپوه اوختيځ پوه ښاغلي سبيستيان هاينه (Sebastian Heine) سره هم دپېژندګلوۍ کتنه وکړه . دغه ځوان ژبپوه اوختيځ پوه په پښتو، پارسي،بلوڅي اودپاميرپه ژبوباندي پوهيږي. په کنفرانس کي يې په په پښتو، پارسي اوبلوڅي ژبوخبري وکړې ، دخپل ځان اووظيفې په باب وړغېد اودوينا په پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي يې وويل چي " کاشکي افغان واى ". ماپرزغ کړه ، چي ته افغان يې اوزه دافغان په سترګه درته ګورم ځکه چي هم په افغاني ژبو پوهېږې اوهم مینه ورسره لرې . ډېرخوشاله سو. په دې باندي هم ډېرخوښ سو ، چي زه دکندهارپه لهجه رږغېږم . ده وويل دکندهارلهجه ډېره لرغوني اوخوږه لهجه ده . دی هم دکندهارپه لهجه خبري کولې . ده راته وويل چي د(ښ ، ږ) رږغونه دخوشحال خان ترعصرورو سته په(خ ، ګ) باندي اوښتي دي[3](١). سبستيان دکندهارپه لهجه کي ددرختي ، سيب ، سايې کلمې ناسمي وبللې اودپارسي ژبي اغېزه يې وبلله . ماورته په جواب کي وويل ، چي دکندهارپه لهجه کي ددرختي اوسايې پرځنګ دوني اوسيوري کلمات هم سته اوښاري کندهاريان يې لږکاروي خودکليو اواطرافوخلک يې ښه په پراخ لاس وايي . دغه رازمي دپښتو(درخته) او دپارسي (دَرَخت) توپيرورته بيان کړاودکلسترآغازي ځانګړتيا مي په (درخته) کي ورته تشريح کړه . ده خوښي وښودله خود(درختي) په کلمه کي يې دلومړي توري سکون دکندهاريوپښتنوتصرف وباله.ده وويل دپارسي (دَرَخت) پښتوته ننوتلې ده اوکندهاريويې له خپلي لهجې سره سم دپښتو قوانينوپربنسټ ابتداء ورساکنه کړې ده.

ښاغلی سبستيان زماله ليدوخخه خوښ سو اوايميل پته يې د راتلونکو اړيکوله پاره راکړه.

[3] ډاکټرپالوال هم پخپل کتاب معياري ژبه کي د ننګرهار لهجه نوې بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(هوتک اود سبستیان)

ددې کرښو ترلیکلو څوورځې وروسته مې په ټول افغان ویبپاڼه کې د سبیستیان هاینه په باب دپلوم انجنیرخلیل الله معروفي یومضمون ولووست ،چې دمارتین کُخ په قلم لیکل سوی او په شپیګل آنلاین کې خپورسوی واوښاغلي معروفي په پارسي ژبه ژباړلی و. په همدې ورځ ماته دښاغلي سبستیان ایمیل هم رارسېدلی واوزمادهغه ایمیل په جواب کې یې ، چې ماپکښې دده دژوندلیک غوښتنه کړې وه ، د ۲۰۰۷ ع کال دنومبرپرلسمه راته لیکلي وه[4]:

ګرانه ښاغلي هوتک ،

ستاسو دنیکوپېرزوینوڅخه یوه نړۍ مننه. زمانیکي هیلي اوپېرزویني هم ومنئ .زمادپاره دویاړځای و،چې په دغه ښکلې غونډه(دکولن غونډه . هوتک) کې مې برخه واخیسته . هیله لرم چې پښتانه به په

[4] دایمیل متن ماپه پښتوالفبې اړولی دئ.اصل یې په لاتیني تورولیکل سوی دئ اوتر همدې متن وروسته به یې ولولئ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

راتلونکي کي هم خپلو کلتوري هلوځلوته دوام ورکړي ، ځکه چي تر اوسه پوري دنوروتوجه پښتوژبي ته نه ده اوښتې. زه به کيدای شي په اګستې کي دراتلونکي کال ، په کاناډاکي دآرين پيژندني په يوه نړيواله غونډه کي ګډون وکړم. که دغه يون وشي نوهيله لرم چي تاسوهم ووينم. يوه اوونۍ وروسته په ويانا-اتريش کي همدارازدپښتوژبي په اړه يوه مقاله وړاندي کوم ، چي په هغې کي به ددغي ژبي زاړه جوړښتونه په ګرامر او ويي پانګه کي راپه ګوته کړم ، چي ځيني هغه يوڅوزره کاله سابقه لري. زه به خپل ژوندليک ژرترژره دروا ستوم.

په درناوي

سبستيان ٌ زمری ٌ هاينه

++++++++++++++++++++++

Zhwandlik

From: **Sebastian Heine** (SHeine1@gmx.de)
Sent: November 10, 2007 9:34:16 AM
To: mhotak@hotmail.com

Security scan upon download TREND MICRO
cv Heine.doc (28.2 KB)

Grana shaghelia Hotak,

stasu de neko pirzoyino tsekha yawa naRey manena. Zmaa neke Hile aw pirzoyine ham wumaney. Zma de para de wiyaR dzay wu ce pe dagha shkule ghunda ki mi barkha wakhista. Hila larema ce Pashtaane ba pe ratlunki ki ham khpelo culturi halodzalo ta dawaam warkRi dzeka ce ter osapori de noro tawadscho Pashto zhebe ta na da au shte. Ze ba kedeshi pe August ki de ratlunki kal pe Kanada ki de aryanpezhandene pe yawa naRiwala ghunda ki gaDoon wukRem.Ke dagha yun wushi nu hial larema ce tasu ham wuwinem. Yawa oweney wrusta, pe

(c) ketabton.com: The Digital Library

Vienna/Otrish ki hamdarazde Pashto zhebe pe aRa yawa moqala wrande kawem, ce pe haghe ki ba de daghe zhebe zaRe dshoreshtuna pe gramar au waypanga ki ra pe guta kRem, ce dzine hagha yaw co zera kala sabeqa lari.

Ze ba khpel zwandlik zher ter zhera darwastawem...

pe dranawi

Sebastian "Zmaray" Heine

++++++++++++

ښاغلي سبستیان ماته په کولن جرمني کي هم ویلي وه ، چي دی دلویدیځي لهجي پښتووایي. په دغه رالیږلي متن کي یې ماته د(کي ، مي ، راتلونکي ، پوري ، درناوي) کلمې دلویدیځي لهجې له وینګ سره سمي ښکاره سوي ، خوپه (کیدای شي ، وشي) کلماتوکي بیا د ختیځي لهجې اغیزه لیدله کیږي.

دمارتین ګڅ لیکنه ماته په زړه پوري ښکاره سوه اووړدي سفرنامې لوستونکوته به یې دهغې پښتوژباړه وړاندي کړم. داژباړه دښاغلي دیپلوم انجنیرخلیل الله معروفي له پارسي ترجمې څخه سوې ده.

پښتوخوږه ده اوورسره زیږه هم

دوه ویشت کلن محصل چي پنځه دیرش ژبي یې زده دي. یوځوان پوه چي په دریوخلوروخارجي ژبو وږغیدلای سي. استثنایي تن ګڼل کیږي . خودښاریومحصل " سبستیان هاینه " هرکال څلورژبې زده کړي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواوس یې پنځه دېرش بهرنۍ ژبې زده دي . له (آرامي) ژبې نیولې تر(اوزبیکي) اوورباندي ګراني ژبي(پښتو) پوري.

سبستیان هاینه ، دبن پوهنتون په کتابتون کي یې دخپل کارپر مېز باندي پرتوکتابوته داشارې په ترخ کي وایي : " یه، زه نابغه نه یم. دا صِرف دزیاراوتلاښ نتیجه ده. زه هره ورځ لغتونه زده کوم اوګرامر هره ورځ تکراروم . البته په دي ارزوَ نَه کي،چي دبورو، پېچلو، پېچلو وربښتانولرونکي دوه ویشت کلن ځوان دځان په باب کړې ده ، خورا ډېره تواضع پرته ده . څکه هیڅ انسان نسي کولای چي له خارق العاده استعدادپرته دي څه دپاسه دېرش ژبې ، هغه هم دنژدې ختیځ اولیري ختیځ ژبې دي زده کړي. هغه ژبې چي دده (سبستیان ـ پ ، ژ) زده دي ، دادي:

لرغوني فارسي (فُرس قدیم) ، اوستایي ، پهلوي ، باختري ، سغدي،ساکي،پښتو، پراچي، اورمړي، واخي، یغنوبي، سنګلیچي ، ایشکامي، اوسیتي(آسي) ، ایدغامنجي، اردو، هندي، فارسي ، پنجابي ، سندي ، کورمانجي ، ګردي ، بلوڅي ، سنسکریټ، پالي ، ګندهاري ، لاتین ، یوناني ، لرغوني آیرلینډي ، منځنۍ کیمري ، ګوتیک ، اوزبکي، آرامي ، عربي ، فرانسوي ، انګلیسي.

دده دژبې زده کولوکارنامه اووه کاله وړاندي پیل سوه. دغه وخت ده د " هسن " ایالت د " فرانکن برګ " ښارپه " ایدرتال " ښوونځي کي درست لوست اوپنځلس کلن و. د " هومر " داصلي متن دلوستلوپروخت ورته معلومه سوه چي " یوناني " او " سنسکریټ " یوله بله نژدې اړیکي لري. دي کارده کنجکاوي راوپاروله او د " سنسکریټ " ژبه یې په زده کړه. دی ، چي دیوه مورخ زوی دئ ، څلورکاله وروسته یې درې څلور نوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژبې هم زده کړې اوخوښ و ، چې د سکویټ ته د تګ پرځای یې په دغه شان (علمي)کارلاس پوري کړې دئ.

سبستیان هاینه چې کله دبکلوریا برې لیک په اعلی درجه باندي ترلاسه کړ، د " بن پوهنتون " ته شامل سواو د " انډوجرمانیک " (د هندو جرمن ژبوادبیات) په اصلي څانګه او د " اندولوژۍ " (هندپوهني) او " سلتولوژۍ " (سلت پوهني)په فرعي څانګوکي یې تحصیل پیل کړ . دا څانګي له پخواڅخه ښکلي اوزړه راښکونکي څانګي دي . همدا اوس یې خپل دیپلوم څانګي ته سپارلی ،چې په هغه کي یې " فعل ،په پښتوکي " څېړلی دئ. دا هغه ژبه ده چې دی ورسره دزړه له کومي مینه لري. دی " پښتو " دټول انساني ژوندموزائیک بولي اووایي: "پښتو" خوږه ده اوورسره زیږه هم . " پښتو " له یوې خوا تراندازې زیاته نرمه کېدلای سي اوله بل پلوه ډېره زیږه اومردانه کېدلای سي . " پښتو " د ژوند څرګندویه ده ، چیغي وهي ، ژاړي ، خوښي کوي ، ساندي وایي اومړینه تمثیلوي . "

" پښتو دژوند احساس دئ "

کله چې سبستیان دخپلي ګراني ژبې " پښتو " نکل درته په مینه پیل کړي اودپښتو شعرونه دیکلمه کوي ، سترګي یې ورسره په ځلېدو سي اوپخپله په یوه بل جهان کي ډوب سي. ښایي دده پوهنتوني ملګروته به دارازهیجاني کیدل نابلده ښانته وي ، خودی په هغوی باندي کار نلري اوده ته داخبره بې توپیره ده چې نورکسان څه رازفکرکوي. دژبو دغه ماهر، چې تل یې درنې جامې اغوستي وي،ښایي هم د محصلۍ رنګارنګ ژوندغوره رنګ کړی دئ.دی تقریباً هره ورځ له هغو افغانانو سره ګوري ، چې په المان کي یې ورسره پېژندلي دي ، له هغوی سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوستانو ليدلو ته ورځي ، په مېلمستياووكي يې برخه اخلي ، له هغوى سره دخداى اوجهان په باب بحثونه كوي ، البته په الماني ژبه نه ، بلكي په پښتو.

ده له هغوى څخه داهم زده كړي دي ، چي پښتونه يوازي يوه ژبه ده ، بلكي دژوند دركهم دئ: ” پښتود پښتنويونااليكلى فرمان دئ. يعني كه غواړئ ربښتين واوسئ ، دښه نامه څښتنان سئ ، مېلمه پال سئ ، د دښمنانو په وړاندي زغم ولرئ ؛ نو په پښتوور ږغېږئ. كله چي دهغوى په ژبه وږغېدلاست ، په حقيقت كي له هغوى سره ګډ سولاست. هڅه وكړئ دهغوى چلند درك كړئ اوويې منئ. اودغه ځاى دئ چي بيانور كسان هم تاسي مني. “

دده دزياترو نويو دوستانو به زړه ته نه لوېږي ، چي يو ” غيرپښتون “هم كولاى سي له هغوى سره پخپله ژبه وږغېږي اوڅرګنده ده ، چي همدا كارددې سبب ګرزي چي ده ته پخپله كړې كي ځاى وركړي . البته سبستيان هم پرخپله كلاسيكه څېره سربېره ، دښه نيت څرګندولو په خاطر، هڅه وكړه چي ږيره پرېږدي اوكله كله دملنډو په توګه خپلي ږيري ته اشاره كوي اوخپل خوتاره برېتونه چاته ورښيي.

” افغانستان به زماله پاره يوه روءياوي “

دافغانستان حالاتواودسبستيان هاينه دژبومهارت ته په پاملرني سره دده پرمخ ډېري دروازي خلاصي دي؛له شركتونونيولې تر مرستندويو سازمانوپوري. په يوځي برخه كي خودالمان اردولامخكي له ده څخه غوښتي دي ،چي په سيمه كي دژبودتنوع په باب ويناوي وكړي. دى به

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکارومني . ځکه ده ته داخبره اهمیت لري چي دسیمي په باب خپل معلومات له نورو سره شریک کاندي.

خو دی دیوه ژبپوه له نظره ، دافغانستان دپرمختیایي مرستواو بیا رغاوني سیاست ته دشک اوتردیدپه سترګه ګوري . سبستیان پردې سیاست باندي دانتقادپه توګه وايي: ‹‹ زیاتره پروژې په فارسي ژبه ، چي دافغانستان له دوورسمي ژبوڅخه یوه ده، سرته رسیږي . البته په فارسي ژبه خوپه لومړۍ درجه کي دهیوادپه شمال کي خبري کیږي او څرنګه چي دوولس میلیونه پښتان په جنوب کي په پښتوږغیږي ، په دې ډول له مرستندویوپروګرامونوڅخه لرګته اخلي››.

دی خپله راتلونکې په تدریس ، څېړنو اوپلټنوکي ویني اونه غواړي چي ځان په سیاسي اواقتصادي مجبوریتوکي راایسارکړي . دی بیریږي چي که : ‹‹ انسان یوځل دغو قیودوتوته ورننوت ، نوریې د را وتلو ورونه تړل سي››. که ټول کارونه دده له آرزوسره سم پرمخ ولاړسي ، نودی په پام کي لري ، چي دسږکال په پای کي به خپل د دوکتورا کار د ‹‹ المان دخلکودتحصیلي موسسي ›› له یوه بورس څخه په استفادې سره دلندن د مشهورښارد‹‹ ختیځواوافریقایي مطالعاتوپه ښوونځي ›› کي پیل کړي.

له هغه وروسته نوبیاترټولولومړی هیله من دئ ، چي دیوه پوه په توګه هغي سیمي ته ولاړسي ، چي په ژبویې پوهیږي اوهیڅکله یې په هماغه سیمه کي ژوندنه دئ کړی. دی وايي: ‹‹ دیوه پوه په توګه ، زما لپاره به افغانستان یوه روءیا وي. سترګي یې بیاوځلیږي اووايي : ‹‹د هغوژبولهجې بایدوڅېړلي سي ، چي تراوسه یې لاګرامرنه دئ لیکل سوی ، نکلونه ، کیسې ، افسانې ، روایات اوشعرونه ، داټول به زما د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېري دلچسپۍ ور وي ٌ.په دې ډول هيله من دئ چي دافغانستان سياسي حالات ژرآرام سي اودی وکولای سي ، دمثال په تــــــوګه، په ٌ کابل پوهنتون ٌکي درس ولولي ، درس ورکړي اوپه څېړنه وکړي[5].

+++++++++++++

دغونډي په ترخ کي مي له ښاغلي فضل الرحمن فاضل سره هم لنډه ليدنه کتنه وکړه اوخپل نوی چاپ سوی کتاب (بيدارګرعصر) يې راکړ. ماددغه کتاب ځيني برخي پخوادانټرنيټ له لاري لوستي وې . له ده سره مي ه دې برخه کي خبري وکړې. ښاغلی فاضل په افغاني زلميوکي ښه عالم سړی دئ . (نوره تشريح ـ داچي زموږخلک ديوچافضيلت اوپوهه د هغوی له سياسي عقايدوسره ګډوي اوبيا قضاوت وربا ندي کوي)

---

[5] دامقاله وروسته بل چاهم په پښتوژباړلې اوپه پښتوويبپاڼوکي يې خپره کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دکولن دغونډي خاطره)

(له ښی خوا: اکبرکرگر ،محمدمعصوم هوتک ، زرین انځور دکولن غونډي خاطره)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمدمعصوم هوتک اوپوهانددوکتورمحمدحسن کاکړ)

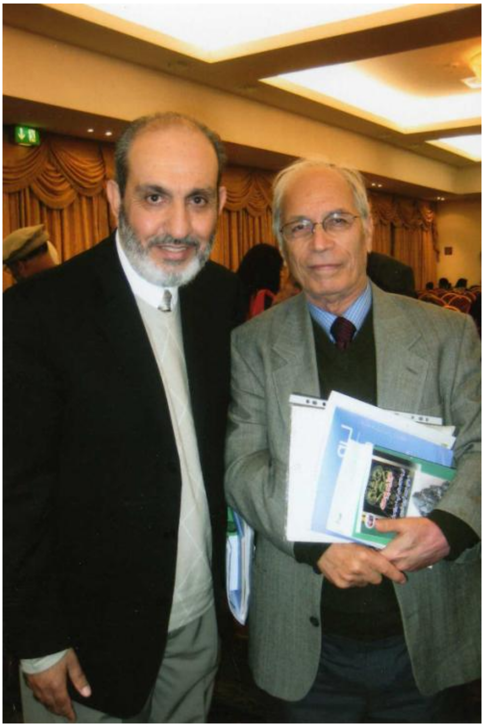

(پوهاندحسن کاکړاوهوتک)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمد معصوم هوتک)

له سیستاني سره لیدني کتني:

(دخوشدل خان بارکزي په باب ، دملانسو په باب اوورو سته زموترمنځ په دې برخه کي دایمیلونو تبادله باید په تفصیل سره بیان سي)

(c) ketabton.com: The Digital Library

(محمدمعصوم هوتک اوکانديداکادميسن اعظم سيستانی)

دبواپست کتنه

د۲۰۰۷ ع کال داکتوبرپر۲۱مه دجرمني له کولن ښارڅخه بوداپست (هنګري) ته ورسېدم . دشپې اته بجې شاوخواوې چې په ټکسي کې مي دبوداپست ښارله مرکزڅخه څه قدرليرې د(Dominik Panzio) هوتل ته ځان ورساوه . په کولن کې موالوتکه لږڅه وځنډېدله اود سفر ستړيايې يوڅه رازياته کړه . ځکه مي په نوموړي هوټل کې خپلې خونې ته ژرځان ورساوه اوترځينولنډويادا ښتوليکلووروسته بيده سوم . د بوداپست ښار ته مي دسفراصلي مطلب دبوداپيست دعلومواکاډيمۍ د کتبخانې کتل و . سباوختي له خوبه راکښېنستم اوترچايووروسته مي دهوټل دمسئولي ښځې په مرسته اولاربښوونه دنوموړي کتبخانې پته پيداکړه په ټکسي کې هغه ځای ته ولاړم. پرلاري دښارسړکونه ټول خالي وه . له ټکسي وان څخه مي ددې چوپې چوپتيا دليل وپوښت . راته وېويل چې دغه ورځ اوسبايې دمجارستان دنوي انقلاب دبري نمانځلو جشن دئ اوښارټول تړلی دئ. ماځني وپوښتل چې دولتي او اداري ځايونه هم تړلي دي ؟ وېويل ، هو ! ګوياپه دې ورځ مې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتبخانې دکتلوله پاره هڅه اوبويوړه اوزه بايدداکتوبرتر۲۴مې پورې انتظار وکاړم. له وخت څخه په استفادې باندې مې دبوداپست ښار د ليدلوله پاره ددرې ساعته ګښت پروګرام تنظيم کړ. شپږويشت يورو مې دهوټل دفترته تحويل کړې اودورځې پر لس نيمې بجې مې په ښار کې د ګرزېدلوپه نيت تيارى ونيو. هواسړه وه اوماپنډې جامې له ځان سره راوړې نه وې. په هرصورت هوټل ته دګرځندوى ادارې موټرپرلسو بجو راغى اوزه يې دبوداپسټ انټرکانټي نينټل هوټل ته بوتلم. له دغه ځايه موپه يوه ښکلې بس کې دښارګروپې ليدنه پيل کړه.لارښوونکې په انګليسي اومجاري ژبودواړوپوهېدل اوپه دواړو ژبويې تشريحات ورکول. ددې معلوماتولنډيزماداسې يادابنت کړى دئ:

دبوداپست ښاردډانيوب رودپه واسطه پردووبرخووېشل سوى دئ. يوه برخه يې (بودا) اوبله يې (پيست) نومېږي. دواړه نومونه سلاويکه منشاء لري چې د(بودا) معنا(اوبه) اود(پيست) معنا(اور؟) ده. د بوداپيست ټول اوسېدونکې دوه ميليونه دي چې دهنګري دټول نفوس په سلوکې لسمه برخه ده. په دوى کې ۷۵په سلوکې رومن کاتوليکان، دبرش په سلوکې پروتستانت اونوراقليت دينونه اودرې په سلوکې يې يهوديان دي. وايي چې دهنګري خلک په نهمه ميلادي پېړۍ کې له آسياڅخه دې سيمې ته راغلي دي. دوى په لومړي سرکې دکوچيتوب ژونددرلوداوپه کرېديوکې اوسېدل.

پردې سيمه باندې په شپاړسمه-اووه لسمه ميلادي پېړۍ کې عثماني تورکانوزيات وکم يونيم سل کاله واکمني کړې ده خواوس ما له يوې کوچنۍ محقرې ودانۍ پرته کوم تعميرونه ليد، چې دتورکانو د واکمنۍ دوختويادګاردي وي. ښايي دعثماني امپراتورۍ ترزوال وروسته په قصدي توګه له منځه وړل سوي وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(دبوداپسټ ښارعمومي منظره)

ماپښين مهال موګښت بشپړسواوبيرته خپل استوګنځي ته ولاړم . ورځ باراني وه ، له هوټل څخه دوتلوامکانات مي نه درلودل . په داسبا(داکتوبر۲۳مه ۲۰۰۷ع)هم دباران همداسي شرپ وشروپ و. پخپل استوګنځي کي مي دانټرنيټ درک وايست . خپل ايميلونه مي وکتل. ښاغلي روهيال دکندهارمجلې ته مضمون غوښتی و. جواب مي ورولېږه اوکاناډاته مي تررسېدووروسته وعده ورکړه ، چي مضمون به ورلېږم . ښاغلي نوزادي دوفامعصومي دهغي ليکني په جواب کي خپل ليکل سوئ مضمون رالېږلی و ، چي دقلندرمومنددپټه خزانه فی الميزان دتاييدپه باب يې ليکلې وه . دتخنيکي ستونزوله امله مي مقاله نسواى لوستلاى . مختصرايميل مي ورولېږه[6]. له کولون ـ جرمني څخه دراوتلوپه وخت کي زرين انځورراته وويل چي له ده سره دډاکټرنسرين (هماغه ډاکټرکاتونا ، چي زه يې له نامه سره دډاکټر حبيبي دايميلوله لاري اشناوم) دتيلفون نمبرو ،خوځني بيځايه سوئ

---

[6] په کاناډا کي مي ترراتګ وروسته ورسره بشپړه مکاتبه وکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دئ . له ماخخه يې وغوښتل ، چي بوداپست ته ترسېدووروسته ورته تيلفون وکړم ، ده به نمبرپيداکړی وي اوماته به يې راکړي . ماچي له بوداپست څخه هرڅه تيلفونونه وروکړل ، کورته يې اوموبايل تيلفون ته يې ، دده پرموندلو بريالی نه سوم . په کورکي مي له زوی سره خبري وکړې اوهغوی راته وويل چي په کورکي نسته . که مي دانمبرموندلی وای ، مشکلات به مي ډېرحل سوي وای.

دماپښين خواته ورځ لږڅه روښاسوه ، اوريځي يوڅه سره ماتي سوې . دباران شدت لږڅه راکم سو. ترهوټل دباندي راووتم. شاوخواوګرزېدم. دې هيوادته حيران تللی وم. دوه نړيوال جنګونه ، دفاشيزم اوکمونيزم تاړاک پرتېرسوی و، خو تاريخي ودانۍ اولرغوني آثاريې پرځای پاته وه . دخپلوخلکو پر ناپوهۍ مي افسوس وکړ، چي ددين ياسياست په پلمه مودهيوادد تاريخي آثاروبيخ وبنيادوکيښ . په ډک زړه خپل استوګنځي ته راغلم. دخواله څوک نه و، چي زړه مي ورته تش کړی وای . دشعرليکلوهڅه مي وکړه خوشعرويل ماغواړې؟ ولاکه مي وليکي. قريحې کورټ جواب راکړ. له ناکامه مي خوب ته پناه ورو‌ړه اوترسهاره پوري کله ويښ کله بيده په ځای کي غځېدلی وم.

سهارمي دروښاپه ليدلوخپل پروګرام راياد سو، راپاڅېدلم او تر اودس ولمانځه وروسته مي په خړه بياد سهارناري سالون ته ځان ورساوه . دسالون مسئولي مېرمني لاميزونه نه وه سره اوډلي چي زما له خواورته (Good Morning) وويل سواودې په مجاري ژبه جواب راکړ. ناری مي راواخيست پرمېزباندي دبوداپيست ورځپانه پرته وه ، مخ و شا مي واړوله . عکسونه مي ترنظرتېرکړل .په ژبه خويې نه پوهېدلم . چي ساعت اته بجې ښوولې زمابياله ټکسي وان سره علومو اکاډيمۍ ته دتګ په لارکي دغره و د وره مجلس تود و. نهوبجوته شل دقيقې پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي ، چي دااکاډيمۍ په دروازه کي مي ګام کښېښود. د هنګري دعلومو اکاډيمۍ ودانۍ دډانيوب رودپرختيځه غاړه د روزويلټ په کوڅه کي واقع ده. په هنګري ژبه يې ادرس داسي دئ:

Magyar Tudomalyas Akadelmia (MTA)
1051 Bp.1, Roosevelt Ters

(دهنګري دعلومواکاډيمۍ ودانۍ)

په اکاډيمي کي مي دکتابتون پوښتنه وکړه ، چاراته وويل ، چي لار يې د ودانۍ شاته په هابله کوڅه کي ده . هورې ورغلم . کوټ وبکس مي د دروازې ساتونکي ته تسليم کړل اوديوه بل ساتونکي په مرسته د ودانۍ دوهم پوړته، چي دکتابتون دمامورينودفترونه راته ښکاره سول ، وختلم. يوې مېرمني په ماته وګوډه انګرېزي ښه راغلاست راته ووايه اوماهم خپل مطلب ورته بيان کړ.

وېويل: له کتابتون څخه دڅوورځوله پاره داستفادې اجازه غواړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

- يوه ورځ.
- لطفاً به پنځه سوه فرونته تحويل كړئ.
- پرستركو.

پيسي مي وركړې،رسيدېي راكړاودساتونكي په لارښوونه بيرته د اكاډيمۍ اصلي ودانۍ ته ولاړم اوهورې يې دكتابتون د اورييښتل ځانګې لورى راوښوداوزه هم سمدلاسه ورننوتم. په رښتيا چې ختيځه ځانګه وه . دالماريو شكل وبڼه اوپه دروازوكي كندنكارۍ يې ټول د ختيځ مدنيت نمايندګي كوله.

له بده مرغه دمسئولي مېرمني يې له يودوومتحدالمالوخبروپرته بل څه نه وه زده.

- كوم كتاب دي په كاردئ؟
- نمبريې لري ؟

اوبس . اورېې يې پورته وغورځولې . ګويا څه مرسته نه سم درسره كولاى.ورته ومي ويل:

- ګوره ، زه له كاناډاراغلى يم . دلته مي دوې ورځي درخصتۍ له اسيته ضايع سوي دي. اوس فقط همدا يوه ورځ لرم اوسل مطلبه . بخښنه غواړم ، كه يوبل څوك چي په انګليسي كي مشكل ونه لري ، راپيدا كړئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

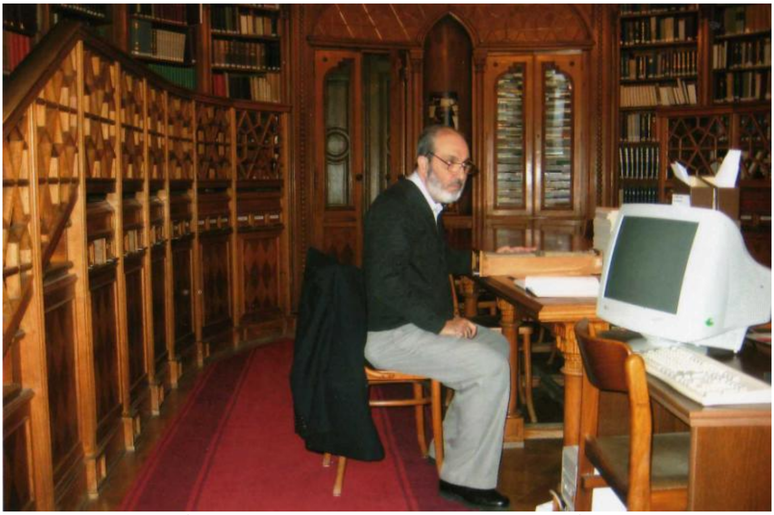

(دهنګري دعلوموااکاډیمۍ دختیځ پېژندني څانګه)

په همدې ترڅ کې یوښکلی ځوان راپیداسو. پرمېرمني هم دخوښۍ څپې راماتي وسې . څکه زماله جنجاله خلاصه سوه . پرشونډویې موسکاخپره سوه. ځوان په ډېره فصیحه انګرېزي دهررازمرستې تیارى وښوداوماورته د(کوردي ودان) جواب ورکړ. بیامې نوخپل مطلب داسې ورته بیان کړ:

- زه راغلى یم چې ستاسې په کتابتون کې د(Armin Vambery)ارمین ویمبري دختیځونسخوکلکسیون وګورم. تاسې راسره څه مرسته کولاى سئ ؟

ځوان په جواب کې راته وویل چې ارمین ویمبري رشتیاهم له دې کتابتون سره دزرګونوټوکوپه شمېرمرسته کړې ده . نوروکسانوهم مرستې کړې دي . دویمبري دمرسته سویوکتابوکتلاګ له بده مرغه جوړسوئ نه دئ.له هماغې بلې مېرمني څخه یې دیوې جعبې دراوړلو غوښتنه وکړه اوهغې هم راوړه . دکتابتون دکتابوکارډونه پکښې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځوان راته وويل چي له ۱۹۸۲ ع کال وروسته چي کوم کتابونه دلته راغلي ، هغه آنلاين رجسټرسوي دي ، خوتردغه کال وړاندي کتابونه لاپه هماغه پخواني سيستم باندي دکارتونوپه شکل تنظيم دي . هيله ده چي ستاسي يې دکتلوچم زده وي . ماپه زړه کي ورته وويل چي : زوروره ! زماختېه دکوندل خان له ملکه اخيستل سوې ده . زه په اولنيو سيستمولاښه پوهېږم .شکردئ،چي له کمپيوټري سيستم څخه د استفادې غوښتنه دي نه ده راڅخه کړې . بيابه مي څه کولای ؟ زماپه کور کي اولادونه لا زماله لاسه ترېزي رسېدلي دي. څکه شل واره ديوه سايټ دخلاصولو ، يا ديوې کمپيوټري عمليې دسرته رسولو چل را وښيي خو پردوهم قدم بيازه وازه خوله ور ته ولاړيم اوبيامي دوی ته چيغي وي ، چي هلئ ! تاسي راسئ . داڅه چم په وسو؟ دوی خواران له مجبوريته ترهغوپوري راته ناست وي ، چي زه خپل مقصدته رسېږم ، بيامي نويوازي پرېږدي.

دکارتونوکتل مي له سرڅخه پيل کړل . ځوان مخکي لاراته ويلي وه ، چي ددې کارتوډېره برخه توركي کتابونه دي اولږيې پارسي دي . رشتياهم داسي وه.دکتاب نوم په پارسي ليکدود اولاتيني الفبا دواړو ليکل سوی و. ټول مي په دقت سره وکتل ، دزياترونومونه مې ياداښت کړل . کله چي مي دځينوکتابودکتلوغوښتنه له نومورې ځوان وکړه ، راته وېويل چي تاسي مايکروفيلم کتلای سئ اودهغه دکتلوله پاره بايد اپاينټمينټ جوړسي . داپاينټمينټ جوړېدل ورځ دوې په بر کي نيسي . ماپه خبرواوليکنوکي دامتل ډېرراوړی دئ ، چي (کډې مي باريږي ، زوی مي راملاکړه) ، اوس هماغه کانه په ماوسوه. له ناچاريه مي دهماغوکارتونوپه کتلوباندي اکتفاء وکړه ، اوددې لاندي کتابونومونه ځيني رانقل کړل چي ښايي په راتلونکي کي دنوروافغاني محققينوپه دردوخوري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکتابونو مونه:

ـ تيمورنامه	عبدالله هاتفی (خوږوکه)
ـ ساقی نامه	عبدالنبی ابن حلف
ـ اکبرنامه	ابوالفضل
ـ عیاردانش	ابوالفضل
ـ قصهٔ چهاردرویش	امیرخسرو
ـ هشت بهشت	امیرخسرو
ـ دیوان	امیرخسرو
ـ دیوان	انوری اوحدالدین علی
ـ پندنامه	فریدالدین عطار
ـ تذکره الاولیاء	فریدالدین عطار

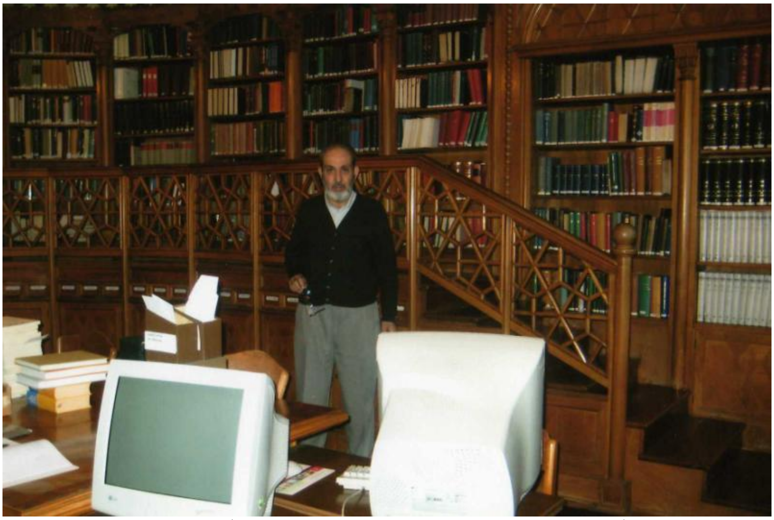

(دهنګري دعلومواکاډیمی دختیځ پېژندني خانګي کتابتون)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ـ تاريخ نادرشاه	
ـ تذكره الشعراء	دولت شاه ۹۷۹هـ ق = ۱۵۷۱ع
ـ شاهنامه	فردوسي (شپږ بېلابېلي نسخې ،بلاتاريخ)
ـ ګلشن ابراهيمي	فرشته
ـ كيمياى سعادت	غزالي
ـ سجه الابرار	جامي
ـ يوسف وزليخا	جامي
ـ نفحات الانس	جامي
ـ بهارستان	جامي
ـ ديوان	جامي
ـ انوارسهيلي	كاشفي حسين واعظ
ـ اخلاق محسني	كاشفي حسين واعظ
ـ تاريخ نادري	ميرزامهدى استرابادي
ـ روضه الصفا	ميرخواند
ـ كليله ودمنه	ابن مقفع
ـ مثنوي	جلال الدين رومي
ـ ديوان	نسيمي سيد جمادالدين ؟
ـ خسرووشيرين	نظامي
ـ اسكندرنامه	نظامي
ـ بوستان	سعدي
ـ ګلستان	سعدي
ـ كليات	سعدي
ـ ديوان	صايب
ـ رباب نامه	سلطان ولد ؟

دكارتوټولي نسخې چې ماوشمېرلې نژدې دوه سوه ټوكه سوې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دتورکي ژبي برخه ډېره غټه وه اوپه هغه کي د(شرح قصیدۀ برده) دسلیمان ابن عبدالرحمن او(نصاب الصبیان)دابونصرفراهي مي پکښي ولید.

دغه رازمي داکاډیمۍ د اورینټل ځانګي په باب دالاندي معلومات ترلاسه کړل:

دهنګري پوهانوپه ۱۹۲۲ع کي دختیځوکتابودکلکسیون پر اړتیاباندي خبري کړي وي اوبیا په ۱۹۴۸ ع کال کي دوباره پرېغېدلي وو. خوددوی دي هیله هغه وخت دعمل جامه واغوستله ، چي په ۱۹۴۹ع کال کي دهنګري دعلوموااکاډیمۍ له سره جوړه سوه . د اکاډیمۍ زړه مانۍ ، چي ددوهمي نړیوالي جګړي په وخت کي زیانمنه سوي وه ، په دغه کال له سره ترمیم سوه اودکلکسیون دخوندي کولوله پاره دلومړي پوړجنوب ختیځ اړخ وټاکل سو. ختیځ کلکسیون چي په هغه وخت کي یې ختیځ کتابتون (Oriental Library)باله ، په ۱۹۵۱ع کال کي دهنګري دعلوموااکاډیمۍ دکتابتون دیوي نوي ځانګي په توګه پرانیستل سواوهمداځانګه په هنګري کي دختیځو مطالعاتو د کتابتون اصلي منبع سوه .

ددي ځانګي لومړي کارونه د لازلوراسوني (Laszlo Rasonyi) له خواسرته ورسېدل . نوموړی تورکپوه و اوله ۱۹۵۱ ع کال څخه یې تر۱۹۷۱ع کال پوري لس کاله ددغه کلکسیون دمشرپه توګه کاروکړ. ده دکتابتون ختیځه زېرمه داکاډیمۍ دکتابتون ، چي په ۱۸۲۲ع کال کي جوړسوی و، له پخوانیو برخوڅخه راغونډه کړه . دکتابواو ورځپاڼوومجلوکتلاګونه یې دالفبې په ترتیب سره واوډل . ختیځې خطي نسخې یې هم دي ځانګي ته رانقل کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داکاډيمۍ دغه زېرمه د هنګري پوهانو، سياحانو او څېړونکو له بسپنو سويو کتابو څخه منځ ته راغلې وه. خو دختيځ کلکسيون اساسي برخه د دانيال زيلاګي (Daniel Szilagyi) له خطي نسخو، د ډېويډ کافمان (David Kaufmann) له عبري کلکسيون، د ارمين ويمبري (Armin Vamery) له کتابونو او خطي نسخو، د ساندور کيګل (Sandor Kegl) او اوريل ستيين (Aurel Stein) له کتابتون او د اګناک ګولدزيهر (Ignac Goldziher) له مکاتباتو څخه جوړه سوې ده. دخانګي دپرانيستلو په وخت کي دکلکسيون ټول شمېر پنځلس زره کتابونه، څه دپاسه يونيم زر خطي نسخې او يو شمېر اخبارونه او مجلې وې.

ددې خانګي دآثارو په شمېر کي د۱۹۲۱ـ ۱۹۷۲ع کلونو په ترڅ کي خورا زيات بدلون راغئ. ډېر آثار ورته و پيرود ل سول او د تبادلوي اړيکو له لاري ورته زيات شمېر مواد ورسېدل. په دغو کلونو کي دکلکسيون مشري د منګوليوه لاجوس بيس (Lajos Bese) پر غاړه وه. تر ده وروسته دخانګي مشري ايرانپوه مېرمن ايوا اپور (Eva Apor) ته ورسېده. ددې د مشرتوب په وخت کي دکتابتون د نشراتو لړۍ بنه پر مخ ولاړه.

اوس به بده نه وي چي ددغي خانګي دلومړنيو اساسي بنسټ ايښوونکو او د هغوی له خوا د بسپنه سويو کتابو او نسخو په باب هم لنډ ورغبرږو[7]. (۱)

[7] دامعلومات له هغي کوچنۍ رسالې څخه په لنډه ډول راژباړل سوي دي ، چي (Oriental Collection –Library of the Hungarian Academy of Science) نوميږي او په ۱۹۹۷ع کال د هنګري دعلوموا کاډيمۍ له خوا په بوداپست کي چاپ سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دانيال زيلاګي (۱۸۳۰ـ۱۸۸۵ع)

ددانيال زيلاګي (**Daniel Szilagyi**) کلکسيون:

دانيال زيلاګي (۱۸۳۰ ـ ۱۸۸۵ع) دالهياتوعالم و. دی دهنګري د خپلواکۍ جګړې (۴۹ ـ ۱۸۴۸ع) ترپای ته رسېدووروسته استامبول ته مهاجراوهورې دمرګ تروخته پاته سو. هورې يې تورکي ژبه ډېره ښه زده کړه اودتورکي ترجمان په توګه د(ملادانيال) په نامه وپېژندل سو. له تورکي ادبياتوسره يې مينه پيداکړه. يوکوچنی کتاب پلورنځی يې پرانيست اودتورکي خطي نسخوپه راغونډولويې پيل وکړ. دده پلورنځي خوراژرد نادرو اومشهوروخطي نسخوله امله مشهورسو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زیاتره علماء اوپوهان به هرکله ورته راتلل . ارمین ویمبري (Armin vambery) او اګناک کونوس (Ignac Kunos) هم ځوځلي دې دوکان ته وربلل سوي و. د دانیال زیلاګي ترمرګ وروسته دي ارمین ویمبري خیریوسي ، چي دده په تلاښ ددوکان خطي نسخې دهنګري دعلومو اکاډیمۍ ملکیت وګرځېدلې . دغه کلکسیون د اګناک کونو س له خوا واردواره معرفي سو. په هغه کي پنځه سوه خطي نسخې وې ، چي په هغوکي ځلورسوه اته دېرش په تورکي ژبه اونوري یې په پارسي اوعربي ژبووې . ددغه کلکسیون موادترننه پوري دختیځي څانګي دکلکسیون دتورکي نسخوزېه ګڼل کیږي. دتورکي ژبي زیاتره خطي نسخې یې دعثماني امپراتورۍ اودغه رازپه هنګري کي دعثماني واکمنۍ تاریخونه دي. په هغوکي تواریخ آل عثمان اوتاریخ انوري هم شامل دي. تردوه سوه زیاتي نسخې یې دادبیاتوپه برخه کي دي ، چي په هغوکي دتورکي شاعرانو دیوانونه ، تذکرې اودغه رازدنظامي ، فریدالدین عطار آثار شامل دي.

ارمین ویمبري(۱۸۳۲ـ ۱۹۱۳ع)

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويمبري (Vambery) کلکسيون:

دارمين ويمبري (۱۸۳۲ـ ۱۹۱۳ع) ميراث (دده په باب موددعوت ويبپاڼي په حواله ځيني مطالب وړاندې بيان کړي دي) دده دزوی رستم ويمبري له خواد هنګري دعلوموااکاډيمۍ ته وبخښل سو. پخپله ارمين ويمبري دهنګري دعلومواکاډيمۍ دمديره هيئت غړی اوداکاډيمۍ افتخاري غړی هم و. دده په کلکسيون کي شپږسوه شپېته کتابونه پراته دي چي په هغوکي شپږپنځوس قلمي نسخې دي. دقلمي نسخوزياته برخه يې په تورکي ژبه دي خوپرځنګ يې يوولس ټوکه پارسي نسخې هم سته. په هغوکي بدايع اللغات (دنوايي تاليف) ، اودمجموعهٔ محمودپه نامه دقاجاري عصردشاعرانوتذکره (دمحمودميرزاقاجارليکنه) سته . دويمبري دکلکسيون دپارسي خطي نسخوفهرست دايوااپور(Eva Apor) په قلم په ۱۹۷۱ع کال خپورسوی دئ.

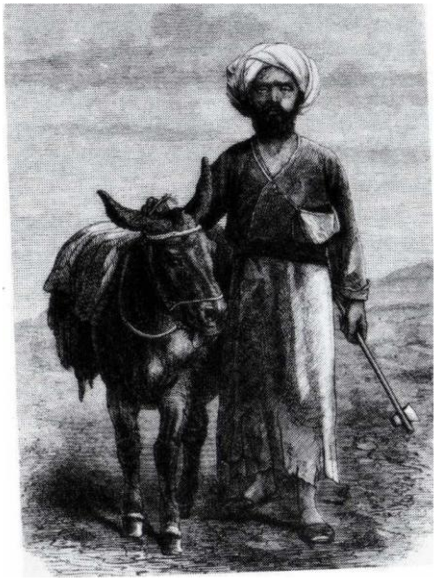

(درويش ويمبري)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کیګل (۱۸۶۲ـ۱۹۲۰ع)

د کیګل (Kegl) کلکسیون:

ساندور کیګل (۱۸۶۲ ـ ۱۹۲۰ع) دارمین ویمبري شاګرد اوپه بوداپست پوهنتون کي دپارسي ژبي لومړی استاد و. دی ځوبعدي شخصیت و، ډېره شتمني یې وه اودهنګري دعلوموااکاډیمۍ سره یې نژدې اړیکي درلودل. دی لومړنی سړی و، چي دنوموړي اکاډیمۍ د تورکي ، پارسي اوعربي خطي نسخوکتلاګ یې وکیښ اوداکتلاګ تراوسه لاهم داستفادې وړدئ. دی چي مړسو(۱۹۲۰ع)، خورادرنه کتبخانه یې پاته سوه ، چي یوولس زره ټوکه کتابونه پکښې وه. داټول کتابونه په ۱۹۲۵ع کال کي دده دوروریانوس کیګل (Janos Kegl) له خوااکاډیمۍ ته وبخښل سول. ددې کتابوهغه برخه چي په ختیځو ژبو

(c) ketabton.com: The Digital Library

وه ، داکاډیمۍ دختیځي څانګي کلکسیون ته ورنقل سول . په دغه کلکسیون کي دکیګل ترکتابودمخه شپیته خطي نسخې په پارسي ژبه وې ، چي پرهغوباندي دکیګل دکتابتون نوري نهه پنځوس نسخې هم پرزیاتي سوې . ددغونسخوکتلاګ لا پخوادکیګل له خواترتیب سوی و. په دې نسخوکي دحافظ ، انوري ، امیرخسرودهلوي دیوانونه ، دنظامي خسرووشیرین(دوې نسخې) اودلغت پوهني ، ګرامر، نجوم اوطب په باب ځیني نسخې شاملي وې . ددغه کلکسیون ډېره لرغوني خطي نسخه (پارسي کلیله ودمنه) هم دکیګل په کتابتون اړه درلوده .

دهنګري دعلمواکاډیمۍ دختیځوژبوپه څانګه کي دعبري ژبي خطي کتابونه (دکافمان کلکسیون) ،دتبتي ژبي خطي نسخې (د کسوما کلکسیون) ، دمنګولیایي اومنچوژبوخطي آثاراونوري په زړه پوري خطي ټوټې اوسندونه خوندي دي.

په وروستیوکلونوکي دهنګري دعلمواکاډیمۍ ختیځي څانګي ته خورازیات آثارپیرودل سوي ، بخښل سوي اوراوړل سوي دي . اوس یې دکتابونوټول شمېر یولک ټوکوته رسیږي ، چي په هغوکي یوولس زره دمجلواوجریدوکلکسیونونه اونژدې پنځه زره ټوکه خطي نسخې لري . لکه وړاندي چي هم وویل سول ددغوخطي نسخودوډیزکارتي کتلاګ تراوسه لاهم داستفادې وړدئ خوهغه کتابونه چي تر۱۹۸۲ع کال وروسته کتابتون ته راغلي دي ، له آنلاین لاري څخه هم ترلاسه کیدلای سي.

ددغه کتابتون پارسي برخه بایدداافغاني پوهانوترنظرهم تېره سي، خوماچي دپښتوپه آثاروپسي ودغي لیري سیمي ته داوسپني ځپلۍ په پښوکړې وې ، له بده مرغه تش لاس راستون سوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټرکاتونا(نسرين) چي مورېته دپټي خزانې دبلي خطي نسخې ځرک په همدې کتابتون کي دويمبري په کلکسيون راکړی و اوکښلي يې وه ، چي دغه نسخه دچنګيزنامې په يوه هراتۍ نسخه کي دننه پرته ده ، ماله بده مرغه دچنګيزنامې په نامه کومه نسخه هم دکتلاګ په کارتوکي ونه موندله . په کارتوکي مي دعبدالله هاتفي دتيمورنامې ځونسخې په سترګه سوې ، خودچنګيزنامې پرنسخه مي سترګي ونه لګېدې.

دهمدې کال په اکتوبر اونومبرکي مي دارمين ويمبري دوه کتابونه ، چي(Sketches of Central Asia) او (Travels in Central Asia) نوميږي ، ترلاسه کړل . په دوهم کتاب کي مي دده دهرات دسفربيان (څورلسم فصل ــ م له ۲۷۹مخ څخه تر۲۸۵مخ پوري) ولووست ،چي لنډيزيې داسي دئ:

ددې بيان په سرکي د " جلګهٔ هرات " دښکلاپه رڼغيږي اووايي داچي هرات " جنت صفات " بلل سوی دئ ،په رشتياسره هم دغه سيمه په زړه پوري سمسوره سيمه ده. وروسته نودی دهرات دمصلاوو ، دمنارونو لنډه يادونه کوي اوليکي چي دی دهرات ښارته د(اراک) دروازې له لاري ننوت.وروسته دښاردبازار ، دهغه داوسېدونکو ، کلا،دافغاني عسکرو ،دهغوی ديونيفورم اوتمرين په باب نسبتاً اوږدې څرګندوني لري. وريسې دخپل نيستمن مالي حالت په باب رڼغيږي اوليکي چي خپل دسپارلۍ خريې په څوغرانه خرڅ کړاودورځې ګوزاره يې په وکړه. دی مجبورو،هغه کاروان ته معطله سي چي مشهدته دتګ له پاره يې تياري نيوله. خودنوموړي کاروان دتګ له پاره دتاکلونفروشمېر بشپړ سوی نه واوپه دې خاطرويمبري مجبورو، چي يوڅه انتظاربايدوکاږي . په دې ترڅ کي خبرېږي چي دخراسان دوالي استازی محمدباقرخان

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات ته دځوان شهزاده (محمدیعقوبخان) دمبارکۍ له پاره راځي اوژربیرته تهران ته ستنیږي . ویمبري هڅه کوي له دغه اسنازي سره ترتهرانه پوري ملګری سي . دی استازي ته خپل مالي حالت بیانوي خوهغه غوږنه پرنیسي اوله بیابیایادوني سره سره یي بیاهم له استازي سره دملګرتیاامکانات نه برابریږي . آخرله ناچارۍ څخه دکاروان انتظارپرځان مني . دی له هري خوامایوسه کیږي خوپه دغوسختو حالاتوکي یوازنی شخص چي دده په دادرسیږي اودده دماښام دډوک له پاره په بازارکي ګدایي ورته کوي ، هغه ملااثحق نومی یوافغان دئ. دی له ملااسحق سره دشهزاده محمدیعقوبخان دربارته ورځي.

دسردارمحمدیعقوب خان په باب ویمبري لیکي چي نوموړی په چار باغ کي اوسي ، په هغه مانۍ کي چي میجرټاډ(Major Todd) پکښي اوسېدئ. شپاړس کلن زلمی دئ چي دپلار،امیرشیرعلیخان تر پاچا کېدلووروسته دهرات دفتح سوي ولایت دچارووااکمن ګرزول سوی دئ.پلاریي ترپاچاکېدلووروسته سمدلاسه مخ پرکابل وخوځېد چي وکولای سي دخپلونوروورونودراوړاندي کېدلومخه ونیسي.

ویمبري دمخه تردي چي له ملااسحق سره دسرداردلیدلوله پاره ټاکلي سالون ته ننوزي ، لومړی درسالي دعسکرودتمرین ننداره کوي اوهغه ډېرستایي . وروسته سالون ته ننوزي . هوري ویني چي دسالون په دروازه کي یوشمېرنوکران ، عسکراوعارضین ولاړدي . دی دخپلي غتيي قلندري بکړۍ اوملنګۍ قواري له برکته بي له کوم خنډه سالون ته لارپیداکوي. دسالون دننه جریان یي داسي بیان کړی دئ:

شهزاده پریوي بازولرونکي چوکۍ باندي ناست دئ. ښی اړخ ته یي وزیر(ناظرنعیم) اودهغه څنګ ته نورافسران ، ملایاناوهراتیان ناست

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي. په هغوی کي امام وردي خان ایرانی هم دئ چي د کومي درغلۍ له امله له مشهد(جام) څخه هرات ته راغلی دئ.

ویمبري لیکي چي ده له خپل درویشي حالت سره سم سلام واچاوه او شهزاده ته وروړاندي سو. ځان یې دده اووزیرترمنځ ځای کړ، وزیریې په پښه پوري واهه او کښېنوست. دده دي عمل حاضرین وخندول. ده لاسونه ددوعا په شکل پورته کړل اوددوعا په ویلویې پیل وکړ. ددوعا ترختمېدلووروسته چي حاضرینو دآمین په ویلوسره لاسونه پر خپلو ږیروباندي تېرکړل ، شهزاده له خپلي چوکۍ څخه یوڅه راپورته سو او په داسي حال کي چي په ځیرځیریې راته کتل ، په لوړآوازیې وویل:

" والله بالله شماناګلیس هستید".دشهزاده دغه ناڅاپه ټوکه دحاضرینو په کټ کټ خنداباندي بدرګه سول.شهزاده له خپلي چوکۍ راوغورځېد اوزمامخ ته کښېنوست ، په داسي حال کي چي دماشوم په شان یې چکچکي کولې اوګویاله خپل کشف څخه ډېرخوشحاله و ،په لوړ آواز وویل:" حاجي ! قربان دي سم راته ووایه چي آیاته انګلیس نه یې اوځان دي الیش کړی نه دئ؟ " ویمبري زیاتوي : دشهزاده داحرکت دومره ماشومانه و، چي افسوس مي وکړ، ولي مي داهلک همداسي غافله پرې نښود. دی وایي ، په دغه وخت کي مي دافغانانودمذهبي تعصب ببره په زړه ننوتله اوملامت هم نه وم.، خوپه جواب کي مي ورته وویل: تاسي پوهېږئ ، څوک چي حتی په ټوکوکي هم یوه مومن ته د کافرخطاب وکړي ، پخپله کافرکیږي. چتۍ(خیر) مي په لاس راکړه چي ځم پرخپله تړه باندي.

ویمبري وریسې لیکي چي دده جدي څېرې اودنومورې حدیث بیانولو ځوان شهزاده بالکل له پارکاله واچاوه. په ځړېدلي مغزي پرخپل ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیرته کښېنوست اوزیاته یې کړه: ٌ ماهیڅکله دیوه بخارایي حاجي دغه شان څېره نه ده لیدلې. ٌ ویمبري وایي چي ما په جواب کي ورته وویل چي ٌزه بخارایي نه یم بلکي استامبولی یم. ٌ وروسته نوشهزاده ته خپل تورکی پاسپورټ ورښکاره کوي. شهزاده ته دده داکااکبرخان دزوی جلال الدین خان کیسه کوي چي په ۱۸۲۰ع کال په مکه او استامبول کي واودسلطان له خوایې تودهرکلی سوی و. دده پاسپورټ لاس پرلاس کیږي اوحاضرکسان یې اصلیت تاییدوي. تردي وروسته دشهزاده وضعه بیخي بدلون مومي. ویمبري ته څوغران ورکوي اورخصتوي یې خوورته امرکوي چي په هرات کي داوسېدلوپه وخت کي هرکله دده حضورته حاضرسي. ویمبري لیکي چي دی وروسته ورحاضرهم سوخوددوهم وارلیدني جریان نه بیانوي.

ویمبري ورپسې لیکي چي داواقعه خوپه خیرتېره سوه مګرپه هرات کي دده داستوګني په وخت کي هرکله له دغه رازشکمنوپوښتنوسره مخامخ و. فارسیانو، افغانانو اوهراتیانوټولودی انګریزباله اوترټولو سخته یې لاداچي پښتنوده ته د(Eldred Pottinger) په سترګه کتله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

'I SWEAR YOU ARE AN ENGLISHMAN!'

ارمین ویمبري دهرات دوالي شهزاده یعقوبخان په دربارکي
(د۱۸۶۳ع کال اکتوبریانومبر)
په چوکۍ کي ناست شهزاده یعقوبخان ویمبري ته اشاره کړي اووایي:
"والله بالله شماانگلیس هستید". ویمبري، چي لاسونه یې ددوعاپه شکل پورته نیولي دي ،پرمخکه ناست دئ اوخنگ ته یې دشهزاده وزیر، ناظرنعیم ناست دئ.
(تصویردارمین ویمبري د Travels in Central Asia له کتاب ۲۷۸مخ څخه کاپي سوئ دئ)

پاڼنجرهغه څوک و،چي دوه واره هرات ته داسونودسوداگرپه توگه ننوتلی وخووروسته دهرات آمرسو.

ویمبري هغه وخت هرات ته رسېدلی دئ چي دغه ښارڅه موده وړاندي دامیردوست محمدخان دلښکرو له خوافتحه سوی اوپخپله امیرله دي فتحي سره جوخت جامې کت کړي دي اوپرځای یې زوی دامیرشیرعلیخان په نامه پاچاسوی اودهرات اداره ددغه نوي امیرد مشرزوی یعقوبخان پرغاړه اچول سوې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویمبري هرات ته دورتګ دقیقه نېټه نه بیانوي خودوتلونېټه یې د۱۸۶۳ع کال دنومبر پنځلسمه ښوولې ده (۲۸۲مخ) . ده پخپل یوه بل اثر (Sketches of Central Asia) کې لیکلي دي چي په هرات کې یې شپېراوونی تیري کړي دي (وګ: ۳۲۵ مخ) نوله دې څخه ثوک نتیجه اخیستلای سي چي هرات ته به د۱۸۶۳ع کال داکتوبرپه سرکي رسیدلی وي . هرات دامیردوست محمدخان له خوا د۱۹۶۳ع کال دمی پر۲۷مه = ۸ ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق ترڅه کم یوکال کلابندۍ وروسته ونیول سو او امیرپخپله د۱۸۶۳ع کال دجون پرنهمه = ۲۱ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق مړ سو. په دې حساب نوویمبري دهرات ترفتحي څلورمیاشتي وروسته دغه ښارته رسېدلی دئ . دغه وخت چي ویمبري په هرات کې دئ ، دده له قوله دتېري جګړې (دامیردوست محمدخان اودهرات دواکمن سردارسلطان احمدخان ترمنځ دجګړې) بیانونه لاپه خلکوکي تاوده دي. دویمبري مشهدات ددغه وخت دیوه عیني شاهدلیوني کتني دي. دی که څه هم له پښتنوسره جوړنه دئ ، وحشیان اولوټماریې بولي خو بیاهم لیکني یې دحالاتودیوه نږدې کتونکي په توګه دپاملرني وړدي اوزه یې هم په همدې نیامت یوه برخه رانقلوم[8]. ویمبري لیکي چي د هرات ښارورته دېرتیاره اوله ستونزوډک ښکارېدی . دخلکوپه څېرو کي دوحشي فاتحانودظلمونواغېزي نقش وي . هرځای دورروستي اشغال اولوټ وتالان کیسي کېدلې . د هراتیانوپه نظر، دوست محمد خان دهرات کلاد کابلیو(مقصدیې د

کابل دامیرلښکردئ . م . هـ) په توره ونه نیوله ، بلکي دهراتي لښکردیوې برخي دخیانت له امله په لاس ورغله. دوی ټینګارکاوه چي

[8] دامشاهدات زمادحاضري لیکني له عمومي هدف سره چنداني سرنه خوري خولوستل به یې یومخیزه بې ګټې نه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پردوی باندي ګران شهزاده سلطان احمدته زهرورکړه سوه⁹اومړسو. زوی يې شهنوازخان ، چي پرهراتيانوترانداز‌ي زيات ګران و، هغه وخت دلښکرپه خيانت خبرسو، چي داميردپلټنويوه زياته برخه تقريباً کلاته داخله سوي وه . دبندي شهزاده اودهغه دخسرترمنځ دمجادلې تريخوالی دويلووړنه و. ترټولوسخت حالت هغه لوټ اوتالاوه چي تراشغال خوورځي وروسته پيښ سو. دانوهغه وخت دئ چي له کوروځخه تښتېدلي هراتيان بيرته له خپلوشتمنيوسره ښارته ورننوتل اوورسره سم يې څلوررزره افغاني عسکر(مقصديې داميردوست محمدخان لښکريان دي. م. هـ) چي دهمدې مقصدله پاره له بيلابيلو قطعاتواوقبيلوڅخه ټاکل سوي وه ، ښارته له بيلابيلوخواوو څخه پربې دفاع ښاريانوباندي ورتوی سول. ويل کيږي چي هغوی نه يوازي کالي ، وسلې اونورسامانونه اخيستل بلکي هرڅه چي به يې په مخه ورتلل ، لوټول يې . خلک يې مجبورول چي لڅ لغړسي اودغه لڅ لغړښاريان يې په تشوکوروکي پرېښوول . دوی دناروغانوبسترې لاورڅيري کړې. دزانګودکوچنيانو جامې ځني وکښلې. ويمبري ليکي : يوه ملا ، چي هرڅه يې لوټ سوي وه ،کيسه کوله چي له ده سره شپيته ټوکه خوراښکلي خطي کتابونه وه چي ټول يې ځني يوورل. په هغوکي يې هغه قرآن ډېرارمان و، چي نيکه يې وربخښلی و. ده له لوټمارو څخه غوښتي وه چي دغه يو کتاب ورپرېږدي ځکه ده له خپل نيکه سره وعده کړې وه چي دتلاوت په وخت کي به دوعاورته کوي . خوکابلي ورته ويلي وه :" زه په کورکي کوچنی زوی لرم ، هغه به ددغه قرآن دتلاوت پروخت دوعاورته وکړي...."

ويمبري تردې کيسووروسته لږڅه واقعبين کيږي اوليکي : " په حقيقت کي دادهري جګړې طبيعي نتايج دي چي حتی په متمدينو

⁹ سلطان احمدخان د ۱۸۲۳ع کال داپريل پرشپږمه= روژه ۱۲۷۹هـ ق کي مړسو اوزوی يې شهنوازخان دهرات واکي په لاس کي ونيولي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هيوادوکي هم پيښيږي اوله هغه څخه موږبايدد افغانانوپرخلاف د افراطي ترهني يوه موضوع جوړه نکړو .“(۲۸۱مخ) . دی زياتوي چي دخواشينۍ خبره داده ، ددې پرځی چي اوس دهراتيانوپرتېوباندي پتې کښېښوول سي ، داسي ښکاري چي هدف يې دګدايي تدرجي پوري دهغوی نورهم خوارول وي. په داسي يوه سيمه کي چي واکمنان يې بې له شکه غوارې مهم رول ولوبوي ، دوی ته اوس تربل هرچاپه کرکه کتل کيږي. هرات اوس ديوه بې تجربې اوبذله ګوهلک په لاس کي دئ. دده روزونکی،دجمشيديانو خان (مراديې ديعقوبخان خسردئ.م .هـ) له ترمنوسره تفاهم ته رسېدلی دئ چي ديرغلونوپه صورت کي به ددې ځای محافظت کوي. ترکمنوخپلي لوټماري ډلي دهرات څوميلۍ ته راغځولي دي . پرکليوباندي ناځاپي داړې وهي ، لوټوي يې او اوسېدونکي يې له ځانوسره بنديان بيايي.

دشهزاده وزير، چي ناظرنعيم نوميږي ، داسي سړی دئ چي په دوو مياشتوکي يې ځان دومره شتمن کړ، چي په کابل کي يې دځان له پاره دوه کورونه له باغچوسره يوځای رانيول. ده ټول وخت پرځان باندي دعوه جلبان راټول کړي وي[10]. دی ژربې حوصلې کيږي اوکله چي د نوي جوړسوي حکومت په باب ده ته پوښتني اوعريضې ورسيږي ، دی دمخه لاتيار جوړسوی جواب لري : “ هرچه پيش بود “ . يعني دادپخوا لانجې دي په موږاړه نه لري. دی دومره هېرجن دئ چي کله وده ته دکوم قتل يا غلا قضيه وړاندي سي،دی بياهم هماغه پخوانی جواب تکرار کوي : “ هرچه پيش بود “ . دګډوډۍ ډېرڅرګند ثبوت داد ئ چي ځوان سردارله پرله پسې حوالوسره نسي کولای دهرات ولايت ماليه را

---

[10] دعوه جَلَب هغه چاته ويل کيږي چي په نورو خلکو ناحقه دعوې کوي. په انګرېزي کي ددې کلمې له پاره(litigant & place hunter)ليکلی دئ چي ماپه دعوه جلب ترجمه کړم. هـ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله کړي . دا مالیه دده دټولوملکي لګښتونواودقشلې دعسکرو (۱۴۰۰تنه) مصارف پوره کولای سي ... خودهرات ولایت حکومت اوس له دي دونه زیاتوعوایدوسره بیاهم دومره نیستمن دئ چي په سختۍ سره خپل مصارف پوره کوي . پریوه ډاربدلي ښارباندي په اسانۍ سره حکومت چلېدلای سي خودهرات اداره اوس دومره ناوړه ده چي دعسکرو د لګښتوله پاره اوس له کابل څخه مرسته غوښتل کیږي . کاشکي دوست محمدخان یوکال لانورهم ژوندی وای چي دنوي فتح سوي ولایت حکومت یې سمبال کړی وای اوله افغانستان سره به دهرات یوځای کیدل ممکن سوي وای.

ویمبري زیاتوي چي که حالات همداسي روان وي ، دخطربیره به له هره لوري راپیداسي . پرهرات باندي اوس فقط یوڅوبریده په کاردي (مهمه نه ده چي هغه دچاله خواوي) چي هراتیان به لومړی پرخپلو افغانانوباندي وسلې راواړوي . داکاریوازي له شیعه ګانوڅخه ، چي طبیعي ده دفارس پلویان دي ،متصورنه دئ ، بلکي حتی له سنیانو څخه هم متصوردئ ، چي تراوسنیوواکمنانوبه قزلباشان غوره وګڼي.

تردي وروسته ویمبري په هرات کي دمیجرتاډ انګلیس د فعالیتونو ثناوصفت کوي اوزیاتوي چي دیوه افغان په مرسته دګازرګاه سیمي ته ولاړی اوهورې یې دخواجه عبدالله انصاري اودوست محمدخان قبرونه وکتل . دی لیکي چي په دغه وخت کي لاددوست محمدخان قبرلاس نه وهلی پروت و(۲۸۵مخ) .ویمبري له هرات څخه د۱۸۶۳ع کال دنومبرپر۱۵مه مخ پرتهران ووت (۲۸۶مخ) . دی له مشهدڅخه یعقوب خان ته لیک استوي اوپه هغه کي ځوان شهزاده ته دهغه دزیرکتیا او فراست مبارکي وایي اوورته زیاتوي چي دی انګلیس نه دئ، بلکي در په دېوال ګاونډی یې دئ، یعني اروپایي دئ. دغه راز ورته لیکي چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی یومهربان اوخوشخویه شهزاده دئ اوپرخنګ یې ورته زیاتوي: ؓ ... بل واربه ورته داسي مشوره درکړم چي که کوم څوک دمحیطي شرایطو له امله مجبوروي ستاپه هیوادکي په بدل سوي قیافه سفروکړي ، هڅه مه کوه چي په عام محضرکي یې پرده وړپورته کړې. ؓ (۲۰۲مخ).

زماڅخه لکه چي دویمبري تاریخي بیان اورېدسو. له دې اورېده بیانه مي مقصددادئ چي زماپه واک کي دویمبري په قلم لیکل سوي دوه کتابونه راته کوم داسي څرک په لاس نه راکوي ، چي دهغه له مخي دي څوک ووایي چي ده یعقوب خان په هرات کي کتابونه ورکړي وو. داخبره ښایي ویمبري کوم بل ځای کړې وي اوکاتونا(Miss.Katona) به له هغه ځایه پوهېدلې وي. خوزماسره اوس نه دکاتونامقاله سته ، نه هم دویمبري نورآثارچي دهغه له مخي دي دویمبري په کلکسیون کي دیعقوبخان له خواپرسوغات سوي پټه خزانه ورغېږم. البته دی له ځان سره په دې سفرکي دخطي کتابویوه پلنډه لري چي دی یې دخپل سفر خوراارزښتناکه بریا(the most precious result)بولي او په خورا دقت سره یې ساتنه کوي (۲۵۷مخ) . یووخت چي هرات ته دتګ په لار کي دمرغاب له سینده پوري وزي ، دکتابودغه خورجین په دې خاطرله ځانه لیري کوي اود اوبو پر شایې ایږدي چي اوبه زیان ورونه رسوي. (مخ). خودی له یعقوبخان څخه دخطي کتابودترلاسه کولو خبره نه کوي . دی وایي چي یعقوب خان څوغرانه ورکړه اودبیالیدني امریې ورته وکړ. له امکانه لیري نه ده چي دبیالیدوپه وخت کي به یې خطي کتابونه ورکړي وي . خوددې خبرې دثبوت له پاره ما(هوتک) څه ونه موندل. لکه تاسي چي په وړاندي مخونوکي ولوستل ، دهنګري دعلومو اکاډیمۍ دختیځ څانګي په کتابتون کي دویمبري کلکسیون چي ما وکوت ، په هغه کي یوولس ټوکه پارسي خطي نسخې سته (وګ : د

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدي ليکني مخ) . خير، دابحث به سمدلاسه همدلته پرېږدم اود نويو مدارکو دموندلو تر وخته به منتظر پاته سم.

ويمبري ماته جالب اوخوراسخت سړی سړی ښکاره سو. دی يوځای دخپل دغه اوږده اوستومانوونکي سفرپه باب وايي چي داسفرېې د هنګري دعلوموااکاډيمۍ له خوا يوماموريت(mission) و(۳ او ۴مخونه) . داچي څه راز ماموريت و، ډېرڅرګندنه دئ . په دغو کلونوکي دافغانستان په ګډون دمنځنۍ اسياټوله سيمه په اروپايي مسافروډکه ده چي قيافي يې بدلي کړې دي اوسفرونه کوي. ويمبري يوله هغوڅخه دئ . دی چي د۱۸۲۴ع کال دجنورۍ په ۱۹مه تهران ته رسيږي ، سيده دترکيې سفارت ته ځي (۲۰۳مخ) ، په تهران کي د انګلستان په سفارت کي دملکې نماينده (Mr.Alison) ورسره ګوري اوداسماعيل افندي (دپارس په درباركي شارژدافير) په مرسته له پاچاناصرالدين شاه سره رسمي کتنه کوي (۲۰۴مخ). هغه ته دهرات دنيولو بلنهورکوي خوپاچا ددې خوږې مړۍ له پاره داشتهانه لرلوپلمه وړاندي کوي.په تهران کي له نوروااروپايانوسره هم ليده کاته کوي. په پای کي چي د۱۸۲۴ع کال دجون پر۴مه لندن ته رسيږي غواړي دخپل سفرداستان په انګلستان کي (Royal Geographical Society of England) ته وړاندي کړي. دی وايي چي ددې کارسپارښتنه يې دوستانوورته کړې وه (۲۰۷مخ) . خودخپل اثر(Travels in Central Asia) په سريزه کي دخپل دغه سفرپه باب ليکي :

" ... په دې خبره ټول پوهيږي چي هنګري ژبه دژبوپه هغه ډله پوري اړه لري چي التايي(Altaic) نوميږي خوداچي په هغه کي بياپه فينليندې (Finish) ښاخ پوري ترلې ده که په تارتاريک (Tartaric) ښاخ پوري ؟ يوه داسي پوښتنه ده چي دجواب انتظارباسي . دغه پوښتنه ياخبړنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ هنګریانو ته هم له علمي اړخه او هم له ملي نظره په زړه پوري ده او ختیځ ته زماد سفر اساسي محرک او سبب همدا موضوع وه . ٌ (vii,viii) مخونه) .ما(هوتک)چي دده پردوو اثارو(Travels in Central Asia) او (Sketches of Central Asia) مرورو کړ، دهنګري ژبي په باب مي دطرحه سوي جواب غو ښتونکي پوښتني په برخه کي څه ونه موندل.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library